MÁTYÁS KIRÁLY IFJUSÁGA

ÉS EGYÉB TÖRTÉNETI ELBESZÉLÉSEK

ÍRTA
DONÁSZY FERENC

BUDAPEST
AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA
1913.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-90-3 (online)
MEK-11701

TARTALOM

MÁTYÁS KIRÁLY IFJUSÁGA ÉS KIRÁLYLYÁ VÁLASZTATÁSA.

Mátyás király ifjusága.

MOIZES BEN MAIMON KÉT KÖNYVE.

A jelenés.
A csudálatos gyógyítás.
A teremtés titka.

HALLER GÁBOR FEJE.

MÁTYÁS KIRÁLY IFJUSÁGA ÉS KIRÁLYLYÁ VÁLASZTATÁSA.

Mátyás király ifjusága.

(Várépítés és hadijátékok. Mátyás. Villibáld és a kis Hannesz. A gonosztett. A mélységben. Kapisztrán János. A vajdahunyadi vár lovagterme. Szilágyi Mihály ajándékai. Az istállóban és sólyomudvarban. Villám, Förgeteg és Basa. Játékok. Mosolygó mester története és állatai. Csudás mutatványok. Mátyás próbatételei. Hadbavágyás. A vadkan. Az elrabolt medvebocs. Menekülés a vérmedve elől. Élethalál küzdelem. A csillagjóslat. Mátyás, mint fogoly. Pancurka és Csalafinta. Mátyás királylyá választatása.)

Víg gyereksereg zsibongott a vajdahunyadi völgynek táblaegyenesen elterülő pázsitján. Ott zöldellett a bérc ormát koronázó vár alatt, mely zászlós tornyaival, rovátkás falaival és messze tündöklő íves ablakaival büszkén tekintett alá a völgyet körülszegő erdős hegyoldalra.

A fiuk két táborra voltak oszolva. Egyik fél lomhán, tétlenül heverészett a puha gyepen, míg a másik rész csillagosan kirugó várfalakat és mellvédeket rakott egymásra a felhasogatott gyepdarabokból, néhány bocskoros jobbágyfiú pedig ölszám cepelte az erdőszélről a hajlós mogyoró- és somfavesszőket, melyekből a többiek ormótlan kasforma sánckosarakat fonogattak.

A várnagy fia: Galambos Józsi vezette a várépítési munkálatokat, maga is nagyserényen hasogatva a gyepdarabokat. Időnként azonban be-benyúlt a tarsolyába és egy hártyadarabkára rajzolt ábra nyomán igazgatta a falak hajlásait és szögleteit, miközben haragosan feleselt a lustálkodók vezérével, a hosszú, nyurgatermetű Merkatoriusz Villibálddal, aki többi társait is lebeszélte, hogy ne segítsenek a várépítésben.

- Mi leszünk az ostromló törökök! A védőknek kell a falakat megerősíteni! - mondá Villibáld nagyot nyújtózkodva.

- Ezzel csak lustaságodat takargatod! - felelé haragosan Józsi. - Ha már magad nem dolgozol, ne beszéld le a többieket!

- Hallod-e? Velem ne beszélj ilyen gorombán, mert megjárod! - pattant fel Villibáld gőgösen.

- Hát hogyan? Ha nem tetszik a társaságunk, eredj tovább. Bárcsak itt volna Mátyás úrfi, tudom, máskép beszélnél.

- Igazán? - gúnyolódott Villibáld. - Talán bizony azt hiszed, félek tőle. Merne csak hozzám nyúlni!

- No és mi lenne akkor? Csirkeharcból vérontás! - nevetett Józsi és vele nevettek a többiek is.

- Az én apám a hatalmas szász királybíró, a gazdag Merkatoriusz Johannesz, - kiáltá rákveresre gyúlt arccal Villibáld.

- Az övé meg a nagy hadvezér és ellenségverő Hunyady János, Magyarország nagykegyelmű kormányzója, - felelé büszkén Józsi. - De teveled nem beszélek többet. Fiuk! Aki szereti Hunyady Mátyás pajtásunkat, az jőjjön segíteni.

Erre a fiuk valamennyien készségesen felugráltak és Józsi köré gyülekeztek.

- Mátyás úrfi pajtásunkért mindent megteszünk, csak mutasd meg és szabd ki, hogy mit dolgozzunk! - kiáltották örömmel.

- Ezt szeretem! - mondá elégedetten Józsi, miközben újra elővette tarsolyából azt a kis fehéres hártyadarabkát, amit akkoriban papiros helyett használtak.

- Nézzetek ide! Maga Mátyás úrfi rajzolta a vár alakját és ide írta, hány lépés legyen a hossza, hány a magassága a falaknak. Én azután a mérték szerint barázdákat húztam a földön és amerre ezeket látjátok húzódni, rakjátok le a gyepszélt olyan magasra, mint ez a rész itt, ni! Egy-kettő! Siessünk, fiuk! Hadd örüljön Mátyás úrfi, hogy mire lejön, kész lesz a vár, amelynek ő lesz a főkapitánya.

- Hát te olvasni is tudsz, Józsi? Hiszen az az uraságok és a papok tudománya, - jegyzé meg irígységgel vegyes bámulattal a városvégi bodnár fia, a Lackó.

- Tudok-e? De tudok ám! Az Isten áldja meg Mátyás úrfit érette. Ő tanított meg engem is. Mikor a leckeórájának vége volt, lejött a várudvarra és a bástyatorony kőpadján lapozgatott ezüstkapcsos bibliájában, melyben olyan csudálatosan festett betük vannak, milyeneket még álmomban sem láttam. Gyönyörűséges tarka virágok, aranyos szentek vannak cifra kacskaringók közé foglalva és az öreg betük olyan színesre vannak rajzolva, mint a szivárvány. Ezeket Mátyás úrfi iniciáléknak, azaz kezdőbetüknek nevezte, magát a színes festést pedig miniatorfestésnek mondta. Mikor aztán olvasni kezdett, mint a vízfolyás, én csak keservesen felsóhajtottam: »Istenem, milyen gyönyörűség is az, akinek bibliája és tudománya vagyon...!«

- Tudod mit, Józsi, mondá erre jószívvel Mátyás úrfi, mától fogva nem megyek játszani, hanem megtanítalak írni és olvasni. És csakugyan, mikor vége volt a leckéjének, mindennap lejött és tanított. Az olvasás után következett az írás. Tarsolyából hártyadarabkákat vont elő s azokra vetette ónhegygyel a betüket, én pedig szénnel, krétával a várfal oldalára rovogattam fel őket egymásután. Hej, fiuk, az volt ám az öröm! A kezeit szerettem volna megcsókolni és azóta tűzbe-vízbe mennék érette.

- Te, Józsi, aztán nem volt-e nehéz? Mert azt mondják, az írás és olvasás nagy tudomány!

- Először bizony nehezen ment, nem igen akarta fogni a fejem, meg a kezem. Hej, de sokszor el akartam hajítani a szenet, vagy a krétát, de ilyenkor Mátyás úrfi nagykomolyan megcsóválta fürtös fejét és rám nézett tüzesen villogó szemeivel és így szólt: »Kezdjed újra! Kitartással, szorgalommal mindent le lehet győzni! Lám, milyen gyönge a vízcsepp, mégis kivájja a sziklafalat.« Hanem most már elég a beszédből, fiuk. Lássunk frissiben a munkához!

- Mindjárt, mindjárt, csak azt mondd meg még, hogy van-e néked is bibliád? - kérdezte Lackó.

- Bár volna! Mátyás úrfi azt is elmesélte, mert, hej, fiuk, tud ám az mindent, hogyan készülnek és milyen rettenetes drágák a könyvek. Az ilyenforma szegény ember gyereke, mint én, honnan venne annyi kincset? A kolostorok szent atyái és az úgynevezett miniátorok[1] sok munkával és nagy fáradtsággal írják habfehér hártyalevelekre az öreg betüket hollótollból, vagy lúdtollból vágott kalamussal, a cifraszínű kacskaringókat és diszítéseket pedig a nyest és mókus szőréből készült ecsetkékkel, vagy a szalonka szárnyhegyének apró tollaival festegetik aranynyal, ezüsttel és mindenféle színnel. Egy-egy bibliának a megírásához néha két-három esztendő is szükséges, azért olyan drágák. Én magam is láttam, milyen lassan megy a munkájuk.

- Hol láttad te?

[1] Könyvírók, könyvmásolók.

- Hát Mátyás úrfi kértére az ő tanítómestere, tisztelendő Vitéz János várkáplán uram megengedte, hogy én is megnézhessem, mikor a betüket föstögeti. No, de most már igazában lássunk ám a munkához!...

Míg a fiuk kettőzött sietséggel láttak a munkához, az alatt Villibáld, mint valami kitagadott, egymagában maradt heverve a gyepen. Egy lélek se törődött vele és mintha ott sem lett volna, feléje se néztek.

Eleintén csak magában dörmögött és duzzogott, de midőn látta, hogy bizony nem kérik, hanem nála nélkül is felépítik a várat, elöntötte a méreg és keresve kereste, kin tölthetné ki a boszúját.

A vesszőhordók és a sánckosárfonók között ott volt az édesapja udvarbírójának a fia: a kis vézna és gyenge Hannesz is. Ennek esett tehát neki és nagy dühvel ütni-verni kezdte. Egyszerre azonban hátulról egy izmos kéz ragadta meg a jobbját és úgy félrependerítette, hogy nagy kamasz létére is négyet-ötöt bokázott hátrafelé.

- Nem szégyenled magadat? - rivallt rá villogó szemekkel egy merészarcu fiú, ki sötétbarna fürtein könnyű sastollas süveget és testén zsinóros zöld dolmánykát viselt sujtásos hajtókákkal.

Az egész gyereksereg örvendező zsibongással vette körül az újonjöttet, mert ő volt az annyit emlegetett és szeretett Hunyady Mátyás, a nagynevű Hunyady János legkisebbik fia.

- Mit ártod belé magadat az én dolgomba? - förmedt rá pulykaméreggel Villibáld. - Hannesz a mi szolgánk, nem a tiétek.

Mátyás nyugodtan nézett komoly pillantású, nagy, barna szemeivel a mérgében toporzékoló Villibáldra, mialatt jobbja védőn és oltalmazón a síró-rívó Hannesz vállain pihent.

- Ha még egyszer verekedsz, többé nem játszunk veled, - felelé csendes, de határozott hangon. - Most pedig még egyszer kérdem, nem szégyenled magadat?

- Nem hát! Ne taníts engem! - kiáltá dühösen Villibáld.

- De tanítalak! Azt mondogatod untalan, hogy lovag és vitéz akarsz lenni s csatákban és harci játékokban akarsz küzdeni.

- Az akarok lenni! Az is leszek! Vitézebb, híresebb, mint te!

- Jól van, versenyezzünk hát! Épp a mai leckén tanultam a hősök életéből, hogy a nemes versengés neveli nagygyá a vitézeket, de annak, aki vitézzé, lovaggá akar lenni, nem szabad bántalmazni, hanem védeni, gyámolítani kell a gyengébbeket, te pedig nem tetted azt.

- Ugy-e, mondtam, hogy megfelel ennek a nagyszájú kérkedőnek? - ujjongott közbe Józsi, szorosan Mátyás oldala mellé állva.

- Most pedig mondd, mit vétett neked a kis Hannesz? - kérdé szigorúan Mátyás.

- Semmit! Semmit! Egy szóval sem bántotta! - kiáltották a fiuk.

- Akkor, Villibáld, meg kell követned Hanneszt, amiért méltatlanul bántalmaztad!

- Nem, nem, azt nem teszem!

- Nyújts neki békejobbot és kérd meg, hogy ne haragudjék, ez kötelességed.

- Nem, azért sem! Majd én egy hitvány parasztot, egy jobbágykölyköt kérlelgetek. Azt lesd a likon. Nekem te nem parancsolsz.

- Akkor hát roszszívű vagy, Villibáld és többé nem játszunk veled, ugy-e, pajtások? - kérdé pirosragyult arccal Mátyás.

- Nem játszunk veled! Lódulj közülünk! - helyeselték valamennyien, mert az irígy és veszekedő Villibáldot senki se szerette.

Villibáld vékony ajkait dacosan összeszorítva, az ellenkezés és a dac megtestesült képe gyanánt állott ott. Midőn azonban látta, hogy Mátyás és vele a fiuk valamennyien megvetőleg hátat fordítanak neki és otthagyják, mégis meggondolta magát és nagy immel-ámmal színleg megkérlelte a kis Hanneszt, ki szívesen megbocsátott neki, de Villibáld alattomos szívében boszut forralt ellene ezért a megaláztatásért.

- Igy kell! - mondá barátságosan Mátyás. - A pajtások között nem szabad haragnak és torzsalkodásnak lenni.

Ekkor a fiuk két táborra oszoltak. A magyarok lesznek a vár védői, a törökök pedig az ostromlók. Az elsők vezérévé általános lelkesedés között Mátyást, az utóbbiakévá pedig a hosszú Villibáldot választották meg és a várat Nándorfejérvárnak nevezték el.

Mátyás legelőször is alvezére: Józsi és kapitányai kiséretében egy hadvezér komolyságával megszemlélte a várat és összehasonlítva a tervrajzzal, megdícsérte az építőket. Mert szó, ami szó, Nándorfejérvár kicsiben is pompásan festett az ő meneteles oldalú gyepfalaival és kerek bástyáival. Azután kiadta a parancsot az általános fegyverkezésre és az ágyukat a sánckosarak mögé rendelte állíttatni.

Mert nemcsak fegyverei, zászlói, de ágyui is voltak ám mindakét félnek.

Még pedig milyen fegyverek és milyen ágyuk! Az erdőszél bokrai, odvas fái és a hegyüregek voltak a hadiszertárak. Ide voltak rejtve a som- és mogyorófából készült ívek tompa nyilvesszőikkel és a tollas tökhéjsisakok, továbbá: a fakardok, lándzsák, buzogányok és parittyák. Ezeken kívül voltak a fiuknak nagyokat pukkanó bodzafapuskái is, melyek kóclövegeket, a parittyák pedig lágy agyaggolyókat szórtak az ellenségre. Az ágyuk szintén karnyi vastag bodzafából készültek és kerekeiket, ágyaikat a bodnárék Lackója faragta és olyanokat durrogtak az ökölnyi kócgolyóktól, hogy még a távoli vén hegyek is morogtak bele.

Ezeket, amint illik, a tüzérek vontatták a várfalakra és melléjük a gyephantokat és agyaggalacsinokat dobáló többi hadi gépeket helyezték el, amelyeket Hunyady Mátyás talált ki és szerkesztett meg az ő éles eszével és ügyes kezeivel.

A várfalak oromszegletén ott lengett büszkén a magyar zászló és Mátyás felállította várvédő seregét a falakra.

Ekkor nagy »Allah« ordítással, lófarkas zászlóikat lengetve, kirohant a török sereg az erdő rejtekéből.

Először csak a távolból nyilaztak és ágyuztak egymásra. A hegyoldalak dörögve verték vissza a bodzapuskák éles és az ágyuknak mélyebb pukkanásait, a hadigépek pedig olyan derekasan működtek, hagy csakúgy porzott a föld a zuhogó hantoktól és a szétmáló agyaglövegektől, úgy hogy nem egy vitéz török spahinak verte le lapulevélből font turbánját, vagy koppant meg sárgatökhéjból készült sisakján.

Jóllehet, gyilkos tüzeléssel fogadták, a támadó török sereg azért mégis folyton közeledett. Bár Villibáldnak, ki török nagyvezérnek volt öltözve, kétszer is leverték az agyaggolyóbisok hosszú kócszakállát, egy pedig úgy szájon találta, hogy a rohamra serkentő kiáltás a torkán akadt, mégis a falakig vezette hadait és egészen közelről ágyuzta azokat, midőn azonban a törökök megmászni készültek a vár falait, Mátyás seregének élére állva, kirohanást vezényelt.

Erre a kirohanásra alapította gonosz boszútervét az alattomos Villibáld.

Nagy lármával jelt adott a futásra és seregét Vajda-Hunyad várának a déli oldalán tátongó szakadék felé vezette, melynek fenekén a szilaj Zalasd patak rohant örvénylő sebességgel.

A szakadék szélén visszafordulva, mintha véletlenségből tenné, erősen meglökte a kis Hanneszt, aki erre súlyegyent vesztve, rémületes sikoltással zuhant a sötéten ásító szakadék fenekére.

A fiuk fejvesztett rémülettel szaladtak szerteszét és velük együtt futott, meggondolatlanul elkövetett gonosztettétől elirtózva, Villibáld is.

Csak Mátyás nem ijedt meg és nem veszítette el lélekjelenlétét. Dobogó szívvel hasalt le a szakadék szélére és feszülten hallgatózni kezdett és midőn a rohanó patakzúgás közül kihallotta Hannesz elhaló jajgatását, elszántan ugrott fel.

- Szaladj, Józsi, amint csak a lábad bírja a várba segítségért. Hannesz a ruhájánál fogva fennakadt egy szikla csücskén, de minden percben lezuhanhat. Kis pajtásunkat nem hagyom elveszni, még ha magam odaveszek is! - kiáltá lángoló, elszánt tekintettel és Józsinak sietést intve, mielőtt az megakadályozhatta volna, gyorsan leereszkedett a mélységbe.

Egyik kiálló sziklacsúcsról a másikra kapaszkodva, s minden lyukat és repedést felhasználva, kuszott lefelé a sötéten ásító mélység szakadékos oldalán. A mohával benőtt sziklák annyira sikosak voltak a szállongó vízpáráktól, hogy a legkisebb botlásnak és elcsúszásnak menthetetlenül halálos lezuhanás lett volna a vége. De Mátyás bátran és óvatosan haladt lefelé. Ahol lábainak szilárd támasztékot nem talált, ott kezeivel a bokrok és füvek szívós szálaiba kapaszkodva, kereste meg a legkisebb kiálló párkányt és mélyedést, míg végre szerencsésen eljutott arra a sziklára, melynek kiálló csücskén a kis Hannesz élet-halál között lebegett.

Lábait szilárdul megvetve, hajolt alá és erős karjaival sikerült az eszméletlen Hanneszt maga mellé a sziklapadra emelni, ki azonban, midőn széles ingujjával letörülgette arcáról és homlokáról a vért, a gyengéd érintgetésre csakhamar magához tért.

- Oh, a jó, a bátor Mátyás úrfi! Most már meg vagyok mentve! - ujjongott gyönge hangon és vézna karjaival háladatosan ölelte át megmentőjének izmos nyakát.

- Azt csak a jó Isten tudja, ki bizonyára megsegít bennünket! - biztatá Mátyás, de magában elborzadt, mert a szikladarabot mozogni és lassan ereszkedni érezte maguk alatt.

Ezen az ingó sziklapadon tovább egy percig se maradhattak és míg a várból segítség érkezik, valami biztosabb hely után kell nézni, különben mindaketten ott vesznek.

- Meg tudsz-e jól kapaszkodni a nyakamba? - kérdé sietve, mert a vízpáráktól kimosott szikladarab már veszedelmesen ingott, alattuk pedig a borzalmas mélység ásított, hegyes sziklacsúcsaival és mindent elnyelő torkával.

- De elbírsz-e? - kérdé aggódva a kis Hannesz.

Mátyás, hogy bizalmat öntsön belé, vidáman mosolygott:

- Hiszen olyan kicsiny és könnyű vagy, mint egy kis cinege. Kapaszkodj csak belém erősen és ne félj! - kiáltá bátorítólag, azután a vívástól és testgyakorlatoktól megedzett karjaival hirtelen átkapta a fejük felett levő sziklaereszt és egy lódítással felvetette rá magát, mire az elhagyott sziklapárkány a taszítástól meginogva, mennydörgő ropogással zuhant alá a mélységbe.

Mátyás fellélekzett és midőn kissé kifújta magát, keresve nézett szét, mert ezt a párkányt se érezte biztosnak maguk alatt. Szerencsére karjaival elérte a szomszéd fagyalbokrot és ennek szívós ágaiba kapaszkodva, egy szélesebb sziklapárkányra jutottak, ahol örömében hangosan elkurjantotta magát, mert éles szemei észrevették, hogy onnan, nagy küzködés árán ugyan, de mégis fel lehet jutni a szakadék tetejéig.

Kevés pihenés után, Hanneszt kitartásra biztatva, újra nekiállt a kuszásnak-kapaszkodásnak és bár lábaik alól halommal dőlt alá a porhanyó görgeteg és az elmállott földréteg a mélységbe, szerencsésen eljutott odáig, ahonnan egy merész ugrással Hanneszszel együtt felvetette magát a szakadék szélére.

Ugyanebben a pillanatban értek oda létrákkal és kötelekkel a várbeli csatlósok, a város felől pedig a kis Hannesz édesanyja rohant kétségbeesett jajgatással elő, kinek a halálra rémült fiuk megvitték a szerencsétlenség hírét.

De midőn egyetlen örömét, fiacskáját mentve látta, kimondhatatlan hálával borult térdre és zokogva köszönte meg Mátyásnak merész és önfeláldozó nemes cselekedetét.

A vajdahunyadi várban szintén nagy riadalmat okozott a baleset híre. Mátyás édesanyja: Szilágyi Erzsébet aggódva sietett elébe a hosszú oszlopos folyosón és örömkönyek között melegen keblére zárva, gyengéd szavakkal korholá merészségéért.

- Mennyi aggodalmat álltam ki éretted! Hátha odavesztél volna!

- Bocsásson meg, drága jó asszonyanyám az okozott aggodalmakért, de, ha látta volna édes kegyelmed azt az örömet és boldogságot, midőn az a szegény asszony megmentett fiacskáját keblére ölelte, akkor azt mondta volna: jól tetted, fiam! - felelé Mátyás, miközben hódoló szeretettel csókolta meg anyja kezét.

- Ez egyszer megbocsátok, de azon feltétel alatt, hogy jövőben nem teszed kockára ilyen merészen és meggondolatlanul az életedet. De most jer öltözni. Ebben a kavicstól és tövistől szaggatott ruhában nem mutathatod magadat, - szólott és szobájába vezetve, lesimította vállaira omló összekuszált fürteit egy szépen faragott elefántcsontfésűvel, mialatt egy apród Mátyás legdíszesebb ünneplő ruháját hozta elő.

Mátyás kérdőleg nézett édesanyjára, ki sokatjelentőleg mosolygott:

- Nagynevű és jeles vendégünk vagyon, kinek csodás tetteiről sokat beszél a hír szava: a szentéletű Kapisztrán János!

Mátyásnak nagyot dobbant a szíve és szinte elhalaványult örömében.

Itt van tehát váruknak fedele alatt a szent férfiú, ki jobbjával magasra emelt kereszttel, ajkain pedig buzdító és lelkesítő igékkel rettenthetlenül vezeti a csaták tüzében és viharában a magyar hadakat győzelemre!

Élete szent, tettei csudásak és lángoló szavaira megyék, országok népei kelnek fel s kaszával s ásóval fegyverkezve, hömpölyögnek mindent összezúzó sziklaomlásként a török ellen. A mely sereg élén az ő gyújtó szava harsog, ott biztos a győzelem! És ezt a szent embert, kiről ébren és álmaiban annyi nemeset, magasztosat gondolt, kinek látásáért annyira sovárgott, most színről-színre látni fogja.

Remegve csúsztatá jobbját anyja kezébe és megindultak a csúcsba futó boltozatos folyosókon a nagy lovagterem felé.

Az ívezett ablakok ólomba foglalt színes üvegkarikáin beomló napsugár szivárványfényben rezgett a padlat márványlapjain, a termet kétfelé választó páros oszlopsorokon pedig győzedelmes csaták diadaljelei: a töröktől elfoglalt zászlók, hadi jelvények és drága fegyvercsoportok ragyogtak.

A hímzett terítőjű, faragott nagy tiszafa-asztal körül négyen ültek magashátu karszékekben. Az ősz hadvezér: Hunyady János, jobbján: Kapisztrán János, daliás László bátyja mellett pedig szeretett nevelője: a tudós Vitéz János várkáplán.

Mátyást percekre némává tette a bámulat és elfogódás. Az áhitattól remegve csókolt kezet a szentéletű aggastyánnak, ki kopottas szerzetesi csuhájában szerényen ült az öblös karszékben, azután pedig oly szerényen és okosan felelt ennek kérdéseire, hogy Kapisztrán látható kedvteléssel veregeté meg piruló orcáját, midőn azonban tanulmányairól kérdezé, a szorongó érzés mintegy varázsütésre eltünt és felbuzduló lelkesedés tölté meg egész valóját arra a gondolatra, hogy e szent ember előtt kitüntetheti magát.

Lelkes tűzzel szavalta a remekírókat, lángoló hévvel felelt kedvenc tárgyaiból: a haditudományokból és a történelemből, a Szent Irásból pedig hibátlanul idézte a kérdezett helyeket.

Kapisztrán örömtől csillogó szemekkel hallgatta s midőn végezetül nevelője leakasztá csinos ébenfakobzát és Mátyás hősi érzéstől áthatott hangon hősi énekeket és csatadalokat zengedezett, felállott helyéről és keblére ölelve, homlokon csókolá.

Mátyás öröme és elragadtatása nem ismert határt és midőn nevelője kíséretében elhagyá a termet, Kapisztrán Hunyady Jánoshoz fordult és ihletett hangon ezeket a jósszavakat mondá:

- Vezérem, fiad nagy és dicső tettekre van hivatva!

És e naptól kezdve, míg csak a vár vendége volt, megkülönböztetett szeretettel bánt vele, sétáin mindig jobbja felől eresztette a fiatal gyermeket, mint akire jövőben nagy és magasztos hivatás vár.

Mátyást sohase kellett a tanulásra buzdítani, mert annyira kedvelte a tudományokat, hogy alig várta a tanórák kezdetét és gyakran zúgolódott amiatt, hogy az órák oly gyorsan repülnek. Ha egyszer kedves könyvei közé vehette magát, míg a feladott leckét hibátlanul meg nem tanulta, hiába kecsegtették bármivel, nem mozdult székéről. Legjobban a komoly és elmélkedő tudományokat szerette, ami korai érettségéről és gondolkozó elméjéről tett tanúságot.

Hogy sokat, nagyon sokat kellett tanulnia, legjobban bizonyítja az, hogy Vitéz János maga is korának egyik legjelesebb tudósa volt, tehát tanítványától is sokat követelt. A tanulószoba ablakai a déli oldalra, a vár legcsendesebb részére szolgáltak. A könyvekkel rakott polcok mellett állott a tanulóasztal és írópulpitus, melynek magas párkányán az a nagy földteke gömbölyödött, amelyet pontos földrajzi ismerettel egy földabroszszal és égmappával együtt maga Mátyás készített.

Arca az örömtől és lelkesedéstől lángolt még, midőn felütötte könyvét, hogy a tanuláshoz fogjon.

- Várj egy kissé, Mátyás, - szakítá félbe a nevelő. - Tudom, hogy e napot örömnapjaid közé számítod; ámde a sors az öröm mellé rendesen egy kis ürmöt is vegyít az élet kelyhébe.

Mátyás kérdőleg tekintett rá.

- Életedet könnyelműen kockára tetted, meggondolatlanul rohantál a halálos veszedelembe. Igaz ugyan, hogy a bátorság és önfeláldozás a legszebb férfierény, de azért mégsem cselekedtél helyesen, fiam!

Mátyás arca lángbaborult.

- Én csak kötelességemet teljesítettem, drága tanítómesterem, - felelé Mátyás tartozó tisztelettel, de egyúttal bátran is - hiszen tisztelendő kegyelmed oktatott erre az aranymondásra: »Az az igazi erős, ki a gyengét ótalmazza és felebarátját vészben, bajban megsegíti.«

Főtisztelendő Vitéz János káplán uram, minden rengeteg tudománya mellett, erre egy szót sem tudott szólni, hanem csak összekummta az ajkait és szeretettel vegyes büszkeséggel nézett tanítványa hevülő arcára.

- Egykor az leend a legnagyobb dicsőségem, hogy e fiút én neveltem, - mormogá magában.

A tanórák végén Mátyás fölkereste édesanyját és megkérte, hogy küldjön az úri konyháról a kis beteg Hannesz számára jó ételt, orvosságos kamrájából pedig tépést és balzsamokat, amit a nemesszívű Hunyadyné nagy örömmel azonnal teljesített is.

A történtek után pár napra Kapisztrán János elutazott Vajda-Hunyadról, hogy lángolón buzdító szavával harcra hívja az egész ország lakosságát a török ellen, aki roppant hadikészületeket téve, közelgett hazánk végvára és kulcsa: Nándorfehérvár felé.

Az ősz Hunyady János is összegyűjté tehát hadait és kevés napok múlva szintén a táborba volt indulandó, midőn a vár alatt ismerős tárogatórivallás harsant fel és egy jókora lovascsapat élén Szilágyi Mihály, Hunyadyné testvérbátyja érkezett meg atyafiságos bucsúlátogatásra hadbaszállás előtt.

Mátyás ujjongva ölelé meg nagybátyját, akinek szívbeli kedvence volt.

- Pedig ne nagyon örülj a jöttömnek, gyerek, mert úgy megexaminállak, hogy szigorú professzorod se teszi különben! - fenyegeté komolyságot tétetve a vidortermészetű öreg úr.

De Mátyás csak nevetett, mert nagybátyjának még a komolyságában is több jókedv nyilvánult, mint némely embernek a mókáiban és nevetésében.

Ebéd után Mátyás eléneklé nagybátyja kedvelt hős dalát, melynek hallására az öreg úr annyira fellelkesült, hogy könyek csillantak meg deres szempilláin. De csakhamar letörlé az áruló cseppeket és kihörpintve serlegéből az utolsó kortyot, intett Mátyásnak, hogy kövesse.

Először a vár istállóiba mentek. Ezeknek egyik elkülönített részében gyönyörű vasderes lovacska ropogtatta jóízűen az abrakot és a belépőket örvendező nyerítéssel köszöntötte.

Mátyásnak a szeme-szája elmeredt a gyönyörű állat láttára és midőn az öreg úr eloldotta a jászoltól, a ló negédesen bókolni kezdett előtte.

- No, Matyi, hogy tetszik? - hunyorgatott tréfás kacajjal öccse meglepetésén. - A tied lenne ám a Villám, ha olyan nagy árban nem tartanák!

- Ki tartja, mi az ára, édes Mihály bácsi? - kérdezte villogó szemekkel Mátyás.

- Majd megmondom, de jerünk most még egy házzal odább.

Mátyás kedvetlenül követé. Alig tudott Villámtól elválni, mert midőn hattyúhajlású nyakát megveregeté, az nyerítve dörgölé hozzá okos fejét.

A várudvaron Józsi is Mátyáshoz csatlakozott és mindenáron súgni akart neki valamit nagy titkolódzással.

- Majd elmégy a suspitoló tereferéddel! - mordult rá az öreg vitéz zordonan. - Ne járjon a nyelved előre!...

A falka-zug[2] kerítésén egy hatalmas lomposszőrű sinkorán ugrott keresztül és nyüszítve szökdösött az öregre, alig hogy meglátta.

- Basának hívják! - magyarázta enyelegve a nagybátyja. Egyformán hajt medve-, bölény-, farkas- és vadkannyomot. Matyi te, Basával egy vadász sem jön ám haza üres tarisznyával!

Innen a sólyomszállásra mentek át, ahol Szilágyi Mihály egy hófehér, feketén pettyezett, pompás kerecsen sólymot vett az öklére.

[2] A falka-zug a vár és a vendégek vadászkutyáinak a szállása. A pecérek hajléka mögött szokott rendesen lenni, szomszédjában van a sólyomszálló, a vadászsólymok tanyája és tanítóhelye.

- Láttál-e ilyent, Matykó? A griffmadárral is megküzdene és olyan sebesen száll, mint a förgeteg, azért is Förgeteg az ő neve.

Mátyás sóhajtva simogatá meg a maga fiatal madarait. Bizony azok csak közönséges vándorsólymok voltak, nem abból a nemes izlandi fajtából, mint emez.

- Ide hallgass, gyerek! - kiáltá vígan Szilágyi Mihály uram, Mátyás vállára ütve. - Paripa, kutya, sólyom, mind neked van szánva, ha kiérdemled őket. Holnap próbáját adhatod. Meglátom, mire mégy velük.

- Ott leszek, édes bátyám! - kiáltá nagy örömmel Mátyás, az öreget hévvel megölelve... és alig várta a másnapot.

Délután a vár alatt pajtásaival - kivéve a nyurga Villibáldot, ki bűnössége tudatában nem mert a szemük elé jönni - nagy lapdajátékot rendezett, azután erőpróbaként a somnak nehéz fájából készült husángokat hajigáltak, hogy melyikük tudja legmesszebbre dobni? Végül pedig a parittyadobás után a karbehajlítást próbálták végig, ami abból állott, hogy mindegyik fiú először kinyújtotta ökölbe szorított jobbját és ellenfele befelé igyekezett hajlítani, azután összehajlítva karját, ezt meg ki kellett egyenesíteni.

Mátyás, mint mindenben, úgy ezekben is túltett társain.

Ahányféle lapdajátékot játszottak, pedig volt vagy nyolcféle, ő mindig nyertes volt és a dobásoknál egyetlen egyszer sem hibázott. Mind a három somfahusángot ő hajítá a legmesszebbre, parittyájának kövei pedig az első dobásra ledöntötték a felállított kőkupacot és mindig azt a faágat törték le, amelyet előre kijelölt. Még a repülő fecskét is el tudta volna találni, de jószíve nem vitte rá, hogy ezeket, vagy a szállongó vadgalambokat bántsa.

A karbehajlításnál valamennyi fiúnak a karjával könnyedén elbánt; először két kézzel, azután félkézzel, míg az övét egyik se bírta ki- vagy behajlítani.

- Ebben nem győzzük le Mátyás úrfit, az szent! - mondá Józsi, izzadó homlokát törülgetve, hanem a zsákemelésben talán. A mult héten egy nyomnyit félretoltam, ma tán szerencsésebb leszek egy egész lépéssel.

Mátyás nyugodtan mosolygott.

- Állj ki hát! Vagy ne! Én állok ki először. Lackó, húzd meg lábaink előtt a páros határt. Józsiét kettesben, az enyémet egyesben.

Zsákemelésnek hítták annak a próbáját, melyik tudja egymást egész, vagy félnyomnyira (lépésnyire) helyéből kimozdítani. Amelyik jobban bízott az erejében, az a másiknak engedett egy lépést, azaz túlléphetett a második vonalig, melyen különben nem volt szabad egy ujjnyira sem túllépni és csak a felső testnek volt megengedve a szabad mozgás, a lábaknak nem.

Játszották pedig egymásnak feszített vállal, vagy karral. Ez az utóbbi azonban nagyobb erőt követelt.

De bizony Józsi hiába bízott ma is az ő erejében. Jóllehet ő volt a kedvezőbb helyzetben, még sem bírta Mátyást egy hajszálnyira se kimozdítani állásából, míg ez őt szépen visszanyomta, még ha öt határ lett volna húzva, azon túl is.

- No, ma megint vesztettem! - csóválta szégyenkezve a fejét, de ne próbálnók meg a küküllőt? Melyikünk bírja tovább?

A küküllő-játék abból állott, hogy hátukat egymásnak vetve, karjaikat szorosan egymásba öltötték. Az adott jelre az egyik lehajolt, mire a másik bukfencformán átvetődött rajta, anélkül azonban, hogy karjaikkal egymást eleresztették volna. Mikor ennek a lába a földet érte, akkor

a másik bukfencezett át és így ment ez felváltva sebes tempóban egymásután. Szép volt nézni, amint a sok gyerek hosszú sorban végigküküllőzte a nagy vár alatti térséget.

Mátyás és Józsi voltak ebben is az elsők, miután egyik pár sem ért a nyomukba. Sokan már az első versnél kiálltak, a másodiknak a végén pedig már csak ők ketten maradtak és nagyvígan még harmadszor is körülküküllőzték a téres játszóhelyet.

- Hadd legyen páros! - kiáltá Mátyás. - Jer, csináljuk meg a negyedik verset is.

De Józsi már annyira ki volt fáradva, hogy nem vállalkozott rá és így, mint mindig, e napon is Mátyás lett a Küküllő-király, amire nagy hejehujával kezébe adták a cifrára kifarigcsált királyi pálcát, melylyel az a hatalom járt, hogy ő rendelte el a játékokat és a fiúknak mindenben engedelmeskedniök kellett.

Mátyás a vártorony napórájára nézett. Öt óra felé járt az idő.

- Pajtások, mi most Józsival a kis Hanneszért megyünk. Már annyira meggyógyult, hogy fel tud jönni a várba. Neki is látni kell, mit tudnak a Mosolygó mester betanított állatkái. Azt mondja, hogy az Operenciás tengeren sem lehet mását lelni nekik. Addig hát csak mulassatok, mindjárt itt leszünk.

A Mosolygó mester nevére örvendező zsibongás támadt a fiúk között és kérve kérték Mátyást, hogy csak siessen visszafelé. Ő azonban elébb még felsietett a várba, hogy ozsonnára kapott mandulás marcipánját és hamvas barackjait, szokás szerint, elvigye a kis Hannesznak.

Könnyű léptekkel és vígan sietett azután Józsival a város felé. Úgy érezte, hogy a délutáni játékok egy csöppet se fárasztották ki, ellenkezőleg, még ruganyosabbá edzették izmait a holnapi vadászatra és a nagybátyjától kívánt próbatétekre.

Míg Mátyás a város felé jár, azalatt elmondjuk, ki volt az a Mosolygó mester, akinek már a neve is olyan örvendező zsibongást okozott a fiúk között.

Az egész környéken a legkalandosabb hírek keringtek róla. Azt suttogták róla, hogy messze országokból idekerült hitetlen pogány, szaracénus varázsló, aki a gonoszszal cimborál és mindenféle titkos tudományokhoz ért, százegy nyelven beszél, sőt még a madarak nyelvét is érti és nincs olyan vadállat a világon, melyet meg ne tudna szelidíteni.

Ezt bizonyítja, hogy akármerre jár, egész sereg kezes állat és madár kíséri, amelyek csak úgy lesik a szemejárását és mindenféle furcsa mesterséget tudnak.

Voltak továbbá, akik ráfogták, hogy a csillagokból olvas, jégesőt, förgeteget támaszt a határban, sőt még a forgószeleknek is parancsol bűbájos erejű igékkel, miket csudálatos jegyekkel teleírt kapcsos könyvekből és hártyákból olvas ki. Ezeket talán még a főtisztelendő várkáplán uram sem tudja elolvasni, pedig ő kegyelme ugyancsak bölcs és tanult ember ám.

Akik pedig egy-egy lesipillantást lophattak Mosolygó mester toronyszobájába, el sem tudták azt a sok csudát mondani, amit láttak. Telisdedtele van az kitömött madarakkal, szárított füvekkel és mindenféle fura eszközzel, melyeknek hírét-mását soha senki nem látta és hallotta.

Ebből a sok mende-mondából annyi volt igaz, hogy az öreg Mosolygó mester igen tudományos ember volt, aki mindenféle bűvös fogáshoz értett a világon. Valóságos ezermester volt, mert mindennek értette és megtalálta a nyitját.

Emellett szíve olyan volt, mint a szinarany. Hiszen furcsa nevét is onnan kapta, hogy ráncokkal barázdált tisztes arca, szelid szeme örökös mosolygással nézett mindenkire, amivel embernek-állatnak egyszerre megnyerte a szeretetét.

Ismerte a füvek és gyökerek gyógyító erejét és a környéken tettel-szóval segített mindenkin, aki csak hozzá fordult. A kis Hanneszt is ő gyógyította ki az esés okozta nehéz nyavalyájából és ő igazította helyre kimarjult lábacskáit. A fiúknak mindenféle furfangosan mozgó játékokat szerkesztett; kardot, íjjat, nyílvesszőket faragott csillagos bicskájával. Gyönyörű szép nótákra, buzdító hősi dalokra és különféle játékokra tanította őket. Ezekért szerették annyira, hogy már a neve is boldog forrongásba hozta valamennyit.

A várban is mindenki szerette, de legjobban Mátyás. Órákat töltött nála mindennap a szöglettorony alján levő szobájában és nézegette a sok kitömött madarat s tüskékre szúrdalt bogarakat, s hímes szárnyú pillangókat, mert szobája valóságos kis múzeum volt, vagy játszadozott betanított madaraival és állatkáival.

De Mátyást is szívéből szerette ám az ő kedves Mosolygó bácsija. Megtett volna a kedvéért mindent a világon. Nem rejtegette előtte a tudományát, hanem folyton oktatgatta, tanítgatta arra a sok hasznos és értékes dologra, amiket ő tudott.

Miképpen és honnan került az öreg Hunyady-házhoz, melyhez egész lelkéből ragaszkodott, annak csudálatos története vagyon.

Itt született ő a szép Magyarországon, de suhanc korában a berontó török csapatok rabszíjra fűzték és a legelső kikötőben rabszolga gyanánt eladták egy kegyetlen anatóliai pasának. Akkoriban Bérces Ferkónak hívták, de gazdája elnevezte Alinak és nem szólhatott többé az ő drága hazai nyelvén.

Sok-sok keserű esztendőn át szenvedett a távol idegen országban, hová kedves hazájából még a madár se tévedt. De azért lelkében és szívében mindig magyar maradt. Hogy az édes honi nyelvet el ne felejtse, mikor egyedül volt, önmagával magyarul beszélgetett, magyar nótákat énekelt, noha őre keményen megbüntette, mikor véletlenül rajtakapta. De bárhogy fenyegették, rémítgették is, nyelvéhez és hazájához mindvégiglen hű maradt.

Már egészen embernyi emberré lett, mikor kegyetlen ura meghalálozott. Ekkor egy másiknak adták el a többi rabszolgákkal együtt. Ez a potrohos, vén török azonban még kegyetlenebb volt az elsőnél. A legkisebb hibáért vérig korbácsoltatta és sötét, dohos tömlöcbe záratta étlen-szomjan hetekig.

Végre a jó Isten, aki a benne bízókat soha el nem hagyja, megkönyörült az ő szenvedésein. Kegyetlen gazdájától megváltotta egy másik, akinek első látásra megtetszett a magyar rabszolga nyilt és eszes arca, fürge és ügyes viselkedése.

Új gazdája nagyon jószívű és bölcs ember volt. Örökösen búvárkodott és a könyveket búj ta, éjszakánként pedig a csillagokat vizsgálta, mert mestersége a jóslás és a jövendőmondás volt. Ilyenek pedig a török népnél nagy számban vannak.

Ezzel sok idegen földet és országot bejárt. Az öreg Husszein Taib, ez volt gazdájának a neve, szorgalmáért és hűségeért úgy szerette, hogy majdnem fiaként tartotta. Sok-sok esztendeig volt nála és ez idő alatt az emberséges Husszein Taib az ő magyar rabszolgáját megtanította mindenféle tudományra és mesterségre. Éjszakánként együtt nézegették hosszú csöveken át az égboltozat végtelen csillagtáborát, nappal pedig a természet erőit és csodáit kutatták.

- Csak bolond hiszen a bűbájban és boszorkányságban, édes fiam! - mondogatta neki gyakran az öreg Husszein. A nagy természet nyitott könyv, melyben a figyelmes kutató minden rejtélynek és csudának látszó kulcsát megtalálja.

Igy éldegéltek hosszú ideig. Az öreg Husszein már száz esztendőnél is vénebb volt és Bérces Ferkó is lassanként megöregedett mellette. Ekkor megint ellene fordult a balszerencse. Öreg gazdája meghalt és minden javait egy atyafia: Jusszuf ben Hamál örökölte, aki a török hadseregnél jövendőmondó volt és az ütközetek és csaták sorsát jósolta meg előre.

Amerre a hadsereg vonult, Jusszuf ben Hamálnak és Ferkónak is vele kellett mennie. Nagyot dobbant tehát a szíve, midőn ily módon visszakerült Magyarországba. Egy diadalmas csatában azonban a győzhetetlen Hunyady János - bár jövendőmondó gazdája fényes győzelmet jósolt - szétverte az egész török sereget és elfoglalta az egész tábort. Gazdája menekülés közben elesett, ő pedig az ősz magyar vezér foglya lett, ki nagylelkűen visszaadta neki a szabadságát és kértére felvette fegyverhordozó csatlósai közé. A szentimrei csatában megmentette vezére életét, de maga oly súlyos sebet kapott, hogy felgyógyultával a tábori szolgálatot ott kellett hagynia - és azóta, mint a vár hadiszertárainak és sólymainak felügyelője éldegél békében és nyugalomban a vajdahunyadi várban.

Ez volt az egykori Bérces Ferkónak, a mostani Mosolygó mesternek nehéz és küzdelemteljes élettörténete.

Éppen tárva-nyitva álló toronyszobája előtt rendezget Mosolygó mester, mert hallja már a víg zajjal közeledő gyereksereg robaját a nehéz várhídon.

Tudja, hogy jönnek. Szívének kedveltje: Mátyás ezt jóelőre bejelentette neki, azért Mosolygó mester serényen biztatja madarait és állatkáit, hogy ma elő kell ám szedniök minden tudományukat és ügyességüket, mert nemcsak Mátyás urfi, hanem egész nagy közönség előtt kell játszaniok. Megfenyegeti őket, hogy amelyik szégyenben hagyja mesterét, vagy roszszul viselkedik, az koplal; ellenben, amelyik kitesz magáért, az duskálkodni fog a legízesebb falatokban.

A négy holló rekedten felesel vissza, hogy ők nem akarnak koplalni s oldalt szegett fejükkel s bandzsi szemekkel pislogatnak az ablak hídja felé, hol mindenféle drága, jó körömfaladék hever.

Mosolygó mester tréfásan fenyegeti meg őket, hogy de bizony koplal, amelyik roszszul tudja a leckéjét.

Víg köszöntéssel tódulnak be a gyermekek. Mátyás és Józsi karjaikon hozzák a halaványkis Hanneszt, mert gyönge lábai már a feleúton felmondták a szolgálatot és gyengéden leültetik a torony előtti pázsitra, a hová maguk is körben letelepedtek.

Mikor valamennyien elhelyezkedtek, egyszerre áhitatos csönd támadt, mert megszólalt a haranglábforma készségen lógó apró csengetyű. És ki csöngetett? Egy fürge, hamisszemű csóka, fején félrecsapott, kakastollas veres süveggel és ugyancsak megrángatta csőrével háromszor is a csengő madzagát, azután büszkén visszasétált a helyére, hol katonás, várakozó állásba helyezte magát.

Ez azt jelentette, hogy kezdődik az előadás.

Ekkor Mosolygó mester egyet csettintett a nyelvével, mire két tapsifüles nyulacska ugrott elő. Két lábra állva, háromszor meghajtották a lábaik közé adott nemzeti zászlót a közönség üdvözlésére, azután pedig egy kis dobon talpacskáikkal úgy kiverték a takarodó marsot, hogy jobban sem kellett.

Riadó tetszészaj harsant fel és a kis Hannesz alig tudott hová lenni a gyönyörűségében, mert ilyent ő még sohase látott. De a többiek sem, mert a felhangzó éljenrivallgásra a két nyuszi katonásan szalutált fából faragott puskájával és nagypeckesen, mint két silbak, az asztal szélére állott.

- Fekete csuhások, előre! - hallatszott Mosolygó mester kommandószava, amire négy fényes fekete tollu holló hibbant le állásáról és katonás sorban lépkedve, előrukkoltak.

- Pancurka! Mi a jelszó?

A legnagyobbik holló előlépett a sorból és nagyot pislantva hamis szemeivel, negédesen félrefordította a fejét és rekedt hangon elkiáltá magát:

- Éljen Hunyady Mátyás, a vár kisgazdája!

- Éljen! Éljen! Éljen! - károgta a három holló is utána és örömében velük rivallgott az egész nézősereg.

- Kommandérozd a csuhásokat, Pancurka! - parancsolá az öreg mester.

Pancurka erre, mint valami generális, a sor elejére lépett és elkiáltá magát:

- Fejet föl!

A hollók felnyújtották a nyakukat, arra a kommandóra pedig: »Szárnyat le!« és »Szárnyat föl!« a hat fekete szárny suhogva ereszkedett le és emelkedett fel a levegőbe.

- Jól van, Pancurkám! - dicsérte a megelégedetten pislantó hollót Mosolygó mester, - de most te is állj vissza a sorba és mutassátok meg, hogyan fut a vitéz Hunyady János serege előtt a török. Egy, kettő, három... fussatok!

Hejh, milyen futás lett erre! A hollók szárnyukat, farkukat leeresztve, olyan eszeveszetten futottak, bukdácsoltak le az asztalról, hogy a gyepen mind egymásra bukfenceztek, mire olyan hahota támadt a gyereksereg között is, hogy az egész várudvar visszhangzott bele.

- Adta csuhás népsége, hogy tudja! - nevetett vidoran Mosolygó mester is. - Bizony, fiaim, ilyen eszeveszetten fut vitéz Hunyady János vezérünk győzhetetlen karja előtt a kontyos török. De, hohohó! Mi az? Rendre, helyre, fekete csuhások! Csetrecsutri!

Erre a kiáltásra a pirossapkás csóka libbent elő nagy sietséggel.

- Parrancs! - krákogta élesen.

- Te vagy a kukta, szakács és étekfogó! Tálalj hát szaporán a csuhásoknak!

Csetrecsutri nagyfürgén az asztal alá szaladt, s négy ici-pici, piros, fehér, zöld és kék kosárkát hordogatott elő és sorjába rakta az asztalon. Azután, mint az egy tisztességes kuktához illik, megrángatta a csengetyüt és mélyet bókolt. Ez volt a jeladás és a jóétvágy-kívánás az ebédhez.

- Pancurka! Tolvajtáska! Csalafinta! és Falatleső! Válaszsza ki kiki a magáét! - kiáltá Mosolygó mester, amire a négy holló maga elé húzta a kosárkáját, Mosolygó mester pedig tréfásan meghajlott előttük.

- Most pedig jóétvágyat kívánunk a derék csuhástársaságnak!...

Alig, hogy elhangzott ez a jókívánat, már mindegyik felcsípte vastag csőrével a kosárka födelét és egy falatra bekapta a bennük rejlő husocskát.

A hollók után négy szelid mókus következett. Ezek voltak a tornászmesterek és mászás, ugrás és más egyéb merész mutatványokkal mulattatták a nézőközönségét. A java ugrálás közben megjelent a jeles bukfenchányó Tüskésmester is, a sündisznócska és olyan bukfencezést és hengerbócákat vetett, mintha csak gurították volna, kivált mikor aprókat pislogató szemeivel meglátta Mosolygó mester kezeiben rejlő kedvenc csemegéjét: a vadalmát.

- No, gyerekek, most jő a java! Egy dali, nyalka táncos fickó! Úgy ki tudja rakni, bokázni, akár egy táncos levente. De muzsika is kell ám hozzá őkelmének! - mondá az öreg és tenyereit összeverve, énekelni kezdett:

A magyar tánc igazán
A szent Dávid tánca,
Járjuk hát el kényesen
Magyarán bokázva...

Az ének első hangjára az ajtófélfa mögül egy pompás daru szökkent elő és hármat bókolva, tüzesen nekilátott a táncnak! Milyen tánc volt ez? Úgy rugta, ropta a gyepet, hogy jobban sem kellett. A darumadár mind jó táncos és szereti a táncot, de ez túltett valamennyin. Forgott, hajlongott s olyan kecsesen aprózta hosszú lábaival az ének ütemei szerint, hogy még a fiuknak a talpa is viszketni kezdett bele, közbe-közbe pedig mély, zengő hangjával olyanokat kurjantott és krugatott, hogy zengett belé a vár és környéke.

- Jól volt! Derék volt, Hopcinkai táncos mester uram! - dícsérte tánc végével az öreg, miközben szeretettel símogatta végig a hozzá törleszkedő madár okos fejét. Vegyen hát kelmed magának az ablak hídjáról egy falat kenyeret.

Alig, hogy meg volt adva az engedelem, Hopcinkai mester egy ugrással lekapott egy darabot és büszke méltósággal besétált vele az ő rendes helyére, az ajtófélfa mögé. Mikor eszik, ne bámuljon senki a szájába. Ez nem produkció! ezt látszott büszke, méltóságteljes testtartásával mondani.

- Most pedig, édes fiaim, hallgassunk egy kis jó muzsikát. Van ám nekem egy igen híres bandám! A királyi udvar híres talián bandája kismiska hozzá képest! - kezdé hamis szemhunyorintások között Mosolygó mester, miközben csinosan faragott kalickákat szedegetett le a falról és ablakközökből és mindegyiknek kinyitogatta az ajtaját.

Vidoran ugráltak kifelé a tarkaruhájú tengelic, a vörösmellényű kenderice, a zöld csíz, a hamvasfejű erdei pinty, a pacsirta, a gyöngyöstollú seregély, feketerigó és az icipici kurtafarkú ökörszem és valamennyien csicsergő nótázással az öregnek fejére, vállára és feltartott ujjaira szálltak.

- Sssszt! Csendesen! Csendesen! Még hibázik valaki! - korholá őket az öreg. - Tejesbajszu, cicicic!

- Jaj, a macska, itt a macska! - szörnyűködött a gyereksereg, midőn a hívásra egy derék cirmos cica sétált elő a nyitott szobából.

- Ne féltsétek egyiket se, Tejesbajszu tudja, mi a regula!

És csakugyan megtörtént az a hallatlan csuda, hogy a cica békén eltűrte, midőn Panca, a seregély, Füttylesi, a rigó és Égbeszálló, a pacsirta, hátára, nyakára és fejére szálltak, a többi madár pedig a hátán helyezkedett el, míg Csipetke, az icipici ökörszem a cicának magasra kunkorított farka végére szállott nagyhetykén és onnan kezdte dalát teletorokkal harsogtatni, midőn a cica megindult és köröskörül hordozta az egész zenebandát. Az volt ám a nóta, amit ezek csaptak. A rigó, seregély és pacsirta tüzes harci indulót csattogtak, amibe belefütyörészett valamennyi, csak úgy zengett. És valahányszor elhaladtak az őrtálló nyuszik előtt, ezek a zászlóikat hajtogatták, a hollók és a csóka pedig éljent s vivátot rikkantottak közbe.

- Lássátok, fiaim, - mondá komolyan a jó öreg Mosolygó mester, - az állatok között is van ám szeretet és barátság. A macska természetében rejlik a ragadozás és megfojtja a madarat, ha karmai közé kerül, de Tejesbajuszu barátságban él valamennyivel, mert rá van tanítva és szoktatva. Csak érteni kell a módját. Szeretettel és szelíd bánásmóddal, az állatokat mindenre

meg lehet tanítani, csak ki kell fejleszteni bennük az észt és értelmet. Mindjárt egy másik példát is mutatok. Bizony, bizony, sok embertársunk is tanulhatna ebből a példából könyörületet. Nézzétek csak Tapsit és Torzsarágót, ezt a két nyulat. Kis koruktól neveltem, azért olyan okosak és szelídek. De szegény Tapsika vak, mert egy gonosz sólyom mind a két szemét kivágta és testvére, a torkos Torzsarágó elenné előle a legjobb falatokat, ha nem volna neki egy olyan jó barátja, mint ez az okos és szelíd szarka. Ez megkönyörült rajta, barátságába fogadta és azóta mindig együtt vannak. Először Csörgőmesternek hittam őkelmét, de most Nyusziszeme a neve, mindjárt meglátjátok miért?

Erre Mosolygó mester fodros káposztaleveleket hintegetett szerteszét a pázsiton.

Torzsarágó mohón hozzálátott a ropogtatáshoz, míg a szegény Tapsika csak gyámoltalanul keresgélve, botorkált erre-arra. Ekkor azonban nagy csörgéssel előugrott a szarka és Tapsikát odavezette a legkövérebb káposztalevélhez. Mikor ezt elmajszolta, egy másodikhoz, azután egy harmadikhoz, néhányat pedig csőrében hordogatott neki oda, a torkos Torzsarágó elől elkapdosva.

Torzsarágó mérgesen fintorgatta az orrát, azután hátulról lassan odasettenkedett, hogy meglopja szegény vak pajtását. De a szarkát nem hiába nevezték Nyusziszemének. Olyant vágott hegyes csőrével a tolvajkodó Torzsarágó orrára, hogy majd félölet ugrott ijedtében.

A fiuk tapsoltak és nevettek.

- No, lássátok, ugy-e, megérdemli a nevét? - mondá Mosolygó mester és annyi szépet mesélt és mutogatott még a gyerekseregnek, hogy egészen öreg este lett, midőn a mulatságnak vége szakadt és a lármás gyereksereg hazafelé vette az útját.

Mátyás pajtásait a vár felvonóhídjáig kísérve, onnan még egy félórácskára visszatért öreg barátjához és elmondá neki, hogy holnap nagy napra virrad, mert nagybátyja drága ajándékait kell kiérdemelnie nehéz próbákkal.

- És melyek lesznek azok a próbák? - kérdezte az öreg.

- A jó lovas, az ügyes vadász és a képzett solymász próbái, - válaszolá Mátyás. - A »Villámot« kell megülnöm, mely a legjobb lovast is kipróbálja, mert levet ám mindenkit a hátáról, ki keményen meg nem ül a nyeregben. »Förgeteg« pedig el sem száll, ha jól nem reptetem. De legnehezebb lesz »Basát« a vadmacskanyomra vezetni, mert nem ismerem a szokásait.

- A jól tanított kutyával bátran nekimehetsz a nyomnak. Ez a három állat pedig dicséretére válik a tanítómesterének. Láttam őket én is, de azért nem árt, ha elmondom, hogy miként vezesd Basát, hogy el ne veszítse a nyomot, mert lehet ám, hogy Szilágyi Mihály uram, hogy téged egy kissé feltrufáljon, valamiféle fintát eszelt ki.

Mátyás melléje ült az öregnek és szövétnekgyujtásig nagy figyelemmel hallgatta a tanításait.

Másnap megtörtént a vadászat és Mátyás mind a három próbának fényesen megfelelve, elnyerte: Villámot, Förgeteget és Basát, dacára nagybátyja tréfás cselvetéseinek. Nagy volt az öröme, de legjobban mégis annak a dícséretnek örült, a melylyel nagybátyja a fényes és nagyszámú vadásztársaság előtt kitüntette.

És erre méltán büszke is lehetett, mert az öreg Szilágyi Mihálynál a dicséret, még azok irányában is, akiket teljes szívéből szeretett, ritkább volt, mint a fehér holló.

Azok a napok, míg nagybátyja náluk mulatott, Mátyás tüzes lelkének az öröm és boldogság napjai valának.

A nagy, boltozatos fegyverteremben órák hosszáig elvívott és tanította öccsét az öreg dalia a vívás és hadakozás minden fortélyaira és szabályaira, majd pedig vadásztak, lovagoltak, sólymot reptettek, szóval a férfias testedzés és kedvtöltésnek minden nemét gyakorolták, csakhogy, sajnos, mint minden jó az életben, úgy ezek a boldog napok is tünde gyorsasággal elmultak, elrepültek és elérkezett a hadbaindulás napja.

Hunyadyné könyező szemekkel állott a vár ivezett ablakánál és mellette Mátyás komoly és megilletődött arccal.

Lent kürtharsogás és paripadobaj. A zászlók pattogva lobogtak a friss reggeli szellőben, a vértek, kardok csengtek, a tárogató harcrahívó hangja vértpezsdítően rivallt, sikoltott a távolban, apja, László bátyja és nagybátyja most indulnak seregeikkel a csatába.

Mátyás sóhajtott és alig bírta vágyó könyeit visszatartani.

- Oh, mi szépen lobognak a zászlók, mily harcrahívón és lelkesítőn rivallnak a kürtök! Anyám, kedves édes asszonyanyám, eressz el engem is a sereggel!... - esengett anyja kezeit megragadva.

- Nem, nem, fiam! - felelé Hunyadyné fojtott, reszkető hangon és még egyszer meglobogtatá könytől ázott fehér kendőjét férjének és testvérének távolbavesző alakjai után.

- Eressz, óh, eressz, édes jó asszonyanyám! Halld, mint rivall a tárogató! Engem hí az! Eressz édes, eressz, hadd menjek én is csatába, ütközetbe! - könyörgött forró, vágyteli hangon. - Gyöngyöket, keleti szőnyeget hozok kegyelmednek, csak eressz el, drága anyám!

- Van énnekem gyöngyöm és szőnyegem, fiam... - és ha Mátyás sovár tekintete nem a távolba vesző seregen révedez, hát láthatta volna, hogy édes anyjának szemei a fájdalom gyöngyeivel: könyekkel vannak tele.

- Mindig azt mondtad, drága jó anyám, hogy mindent megtennél értem! Lám, most még azt sem teszed meg, hogy eleresztenél! - mondá búsan Mátyás.

- Hiszen már elmentek! Nézd, az utolsó vitéz alakja is eltünt már a messzeség ködében. Hová mennél hát?

- Villámon pár perc alatt utolérem a sereget! Anyám, drága anyám, mehetek hát? - kiáltá Mátyás örömregyúltan.

- Fiam, Mátyás, itt tudnád hagyni anyádat? - kérdezte fájdalmasan Hunyadyné.

Mátyás megrendülve süté le villámló szemeit és halk, akadozó hangon rebegé:

- Édes atyám ő kegyelme mondá kegyelmednek, drága asszonyanyám, a bucsú perceiben: »Ne sírj, édes nőm, ne keseregj! Ezzel az áldozattal minden jó magyar tartozik az ő hazájának és királyának.«

- De te gyermek vagy még, fiam! A harc férfiak dolga. Elvesznél a harc ádáz csattogásaiban; gyönge karod nem bírná emelni a kardot és páncéltörő buzogányt.

Mátyás halvány arca egy tűzlángba borult. Villogó szemekkel ugrott a legközelebbi fegyvercsoportozathoz és onnan leakasztotta édesatyjának nehéz kétélű kardját, melynek csorbái és foltjai mindmegannyi diadalmas csatának az emlékét hirdették.

- Nézz ide, drága jó édesanyám! - kiáltá, a hadverő szablyát suhintásra emelve.

Az első vágás valahogy csak ment, de már a második suhintásnál, a nehéz, kétkézre való harci pallos lehúzta a karját és a hegye nagyot pendült a padlat márványkockáin.

Mátyás arca harag- és szégyenpírban égett. Lecsüggesztett fejjel akasztá vissza helyére a kardot, azután néma bocsánatkéréssel kezet csókolt anyjának, ki forró szeretettel ölelé keblére.

- Majd ha megnősz és férfi leszesz! - vígasztalá nyájas és bátorító hangon.

A kürtök távoli rivallása már csak egyes, töredezett hangokban lebbent a szellő szárnyán a terembe.

- Óh, Istenem, bárcsak már nagyobb volnék! - sóhajtá elbúsultan és sovárgó tekintete csüggetegen tévelygett a távolnak sötétkék láthatárán, ott, hol a harcrahívó hadilobogó és az utolsó vitéz eltünt.

A vár urának és csatlós hadainak távoztával csöndessé és hangtalanná váltak a vajdahunyadi vár oszlopos csarnokai és visszhangverő udvarai.

Mátyás kétszeres buzgalommal tanult és forgatta a fegyvert. A hasadó hajnallal kelt s későn feküdt és a játékra szánt órákból kettőt majd mindennap a vadászatnak szentelt, hogy a nyíllövésben nemcsak álló, hanem mozgó célpontokon is gyakorolja magát.

A vár hátsó szárnyának egyik erkélye a gazdasági udvarokra nyílt, ahol temérdek baromfi zajgott és hápogott. Egyik reggelen egy hatalmas héját látott fekete pontként a magasban lebegni. Ez a szárnyas rabló már a mult napokban egy-egy tyúkot cipelt el és most is azzal a szándékkal keringett alább-alább.

Hirtelen beugrott tehát a szobába és gyorsan lekapva ágyas acélíjját, felajzotta és ráfekteté a sastollas nyílvesszőt.

A baromfiak között egyszerre nagy ribillió támadt. Hápogva, kodácsolva menekült valamennyi, amerre látott, fejvesztett ijedtséggel, mert a héja, hatalmas szárnyait összekapva, lezuhanó kő gyanánt vágódott le közéjük és egy búbos tyúkot, anyjának a kedvencét karmai közé kapva, suhogó szárnyalással emelkedett ismét felfelé.

A tyukásznék éppen nagy méreggel és sivalkodva szídták, átkozták a szárnyas rablót, midőn egyszerre szisszenő süvöltés hallatszott és a hatalmas szárnyas egyet kalimpálva, hanyatt fordult a levegőben, azután pedig hangos zuhanással hullott le a vár udvarára.

A sastollas nyílvessző éppen a melle közepét járta át.

- Ez szép lövés volt, Mátyás úrfi! Akármelyik vén vadásznak is becsületére válnék! - mondá az öreg kulcsár, a megtépett búbostyúkot kiszabadítva a héja körmei közül.

- De ki is tömjük ő kelmét, hadd legyen dísze a vadászteremnek.

Ezt meg az öreg Mosolygó mester mondotta, aki szintén tanúja volt az ügyes lövésnek.

E napon hírnök érkezett Hunyady Jánostól és Mátyás lélekzetfojtott figyelemmel leste a tábori híreket. Ezek a hírek újra felszították szívében a hadbamenés és tábori élet után való vágyát, úgy, hogy kedvetlenül és szórakozottan fogott a tanuláshoz. Tanóra közben egyszerre azt kérdezte nevelőjétől, hogy: »mi fejleszti legjobban és leghamarább a testet és az erőt?«

- A sok mozgás, erősítő testgyakorlatok, úszás, vívás, lovaglás és vadászatok, - felelé Vitéz János, a várkáplán. - De miért kérded ezt, kedveltem?

Mátyás késlekedett a felelettel.

- Ok nélkül nem szoktál kérdezősködni. Határozott és nyilt feleletet várok tőled!

Nevelőjének szigorú szavaira Mátyás pirulva bevallotta, hogy mielőbb férfiú és erős szeretne lenni, hogy atyját és bátyját a táborba követhetné.

- Türelem, fiam! Az idő és természet rendjén meghoznak mindeneket. Egyelőre csak annyit mondok, hogy te már akkor férfiú fogsz lenni, mikor pajtásaid még gyerekek lesznek!

Mátyás szívét ezek a jóslatszerű szavak hevesen megdobogtatták.

E naptól kezdve még jobban megválogatta játékait. Csak azokban vett részt, amelyek a testet és izmokat legjobban fejlesztik. Ezenkívül kora hajnalban nap-nap után Villám lova hátán beszáguldozta az egész környéket, vagy öklére véve Förgeteget, az észak felé húzódó rónán sólymászott, hol a Zalasd patakja elposványosodott, rengeteg kákás és nádas mocsárt alkotott, amelyben csak úgy nyüzsgött a mindenfajta vizi szárnyas kivált napkeltekor.

Bő zsákmánynyal tért is haza mindennap, mert Förgeteg fényesen megfelelt a nevének és villámként csapott le a hápogó kacsákra, vagy a napfényes magasban kóválygó ezüstszínű gémekre és kócsagokra.

A sólymászatnál azonban százszorta jobban kedvelte a vadászatnak azt a nemét, ahol kelevézzel kezében, Villám hátán repülve, űzhette a gyorslábú szarvast és dámvadat, vagy pedig tegzével hátán, Basával vad után nyomozva, mászhatta a hegyi rengetegek árnyas rejtjeit.

Egy napon éppen egy vadmacskanyomon indulva, letért a vágás szélére, ahol Basa nagydühösen morogni kezdett, de a várt vad helyett egy öreg jobbágy lépett ki a sűrűből, görnyedt vállain egy rakás targalyat cipelve.

- Mi bajod, jó öreg? - kérdezte Mátyás, midőn az öreg tisztelettudón, de láthatón gondterhes arccal köszöntötte.

- Nagy bajom van, nemes úrfi, - felelé sóhajtva. - A Bükkös szélén lakom és kis darab földemet az éjszaka úgy legázolta és feltúrta egy vén kan, hogy féltermésem oda van. Vén, erőtelen létemre ezzel a baltával nem szállhatok szembe a vén agyarassal, mert hatalmas és rettenetes állat!

- Szembeszállok vele én! Mutasd meg, hol tanyázik az a vén kártevő agyaras?

- A Bükkös szélén a sásosban, kegyelmes úrfi!

- Vezess hát oda szaporán!

Az öreg jobbágy aggodalmasan csóválta meg ősz fejét.

- Ifjú vagy még te ilyen nagy vadra, kis uram!

- Ne félts te engem! Szemem biztos, karom erős! Vezess csak oda, jó öregem!

Szapora gyaloglással csakhamar elérték a Bükköst, melynek szélén embermagas sás borította a vizenyős talajt.

Mátyás merészen hatolt befelé a legázolt vadcsapán s lépteinek zajára egyszerre haragosan hördülő röffenés harsant fel az alacsony rekettyebokrok közül.

Basa dühös csaholással rohant előre, mire a felriasztott vad mérgesen vágta fel magát vackából.

Hatalmas vén állat volt. Minden szál sörtéje felmeredve berzengett a gerincén. Sarlóforma agyaraival törve-zúzva a bozótot, dühtől izzó szemekkel meredt a nyugalmát zavarni merészlőkre, miközben fenekedő ordítása messze beharsogta a rengeteget.

Mátyás szokatlan hőséget érzett s ereit mintha könnyű láz borzongatta volna. Ilyen hatalmas és veszedelmes vaddal még nem állott szemben. Méltó párja annak a rettenetes Aper caledoniusnak, amelyről nevelője beszélt. Az a tudat azonban, hogy élete csakis a biztos célzástól függ, bátorságot és hidegvért öntött minden ízébe.

Biztos kézzel célba vevé tehát a lapockáján és elpattantotta az ideget.

A szakállas nyílvessző egészen a tollas végéig fúródott bele és csak sebes félreugrással kerülheté ki a vadkan dühös támadását. De ott volt a derék Basa is. A bátor és erős eb lefülelte a sebzett kant s a következő pillanatban rövidnyelű kopjája már mélyen ott fészkelt a kan oldalában, mire az vért okádva dőlt oldalra és hörögve fújta ki páráját.

Mátyás diadaltól égő arccal kiáltotta elő az öreget, ki a Bükkös szélén a lovát őrizte. Mosolyogva hallgatta az öreg áradozó hálálkodásait és neki ajándékozta az elejtett vadat.

- Amiért termésedet elpusztította, te meg pusztítsd el jóízűen magát ezt a vén füstösfülűt! - mondá bucsúzóul, csak a sörtéiből húzott ki néhány szálat. Ezután lovára kapott és csendesen ügetett hazafelé, anélkül, hogy merész kalandját bárkinek is elmondta volna, mert a kérkedést és dicsekvést mindenekfelett kerülte. És tán sohase tudták volna meg a várban, ha pár hétre rá az öreg jobbágy be nem állít a vadkan fejével, melyet hálából fegyverfogasnak készített ki nagy ügyességgel Mátyás számára.

Csakhogy azóta már másik, még merészebb és rettenthetlen bátorságra valló vadászkaland esett meg rajta.

Ugyanis a hajnal és a napszállat zajtalan óráiban naponta felment a vigyázótorony tetejére, hogy a tábori hírnökök érkezését lesse.

E toronynyal szemben, a bérci erdők közepéből, kopár hegycsúcs emelkedett ki, melyen a nyugalomnak csendes óráiban rendesen egy vén hímszarvas jelent meg és szoborként megállva, kondította alá a völgybe ércesen kihívó rigyetését.

Fejedelmi állat volt, amint a kelő és a bucsúzó nap sugaraitól körülaranyozva, délcegen emelte föl husz agancsos koronáját.

Mátyást majd a hideg lelte ki e gyönyörűséges vadászdiadaljelért. Huszas agancs! A ritkaságok ritkasága! Föl is tette magában, hogy addig nem nyugszik, míg ezt a fejedelmi vadat el nem ejti.

De nap-nap után hiába járta be a bérces rengeteg zugait, nem akadt még a nyomára sem.

Mintha csak maga a regebeli csudaszarvas lett volna, úgy el tudott rejtőzni, az alkonyat és napkelte táján azonban mégis rendesen megjelent a hegytetőn.

Egyik nap a bércrengetegnek azt a legvadabb és legelhagyatottabb részét mászta meg, hová rossz híre és járatlan bozótjai miatt még a legbátrabb és legkitartóbb vadászok sem igen merészkedtek. Hátha itt lesz ezen a vad, elátkozott helyen?

Töveikből kicsavart óriási fenyőszálak hevertek szerteszét századok viharaitól egymásra döntögetve. Sötét üregek, tátongó szakadékok ásítottak feléje, mélyükben csattogó bérci patakokkal.

Érett bogyók terhétől pirosló sűrű málnabozótok, áfonyabokrok és szederindák fonadékai gátolták lépten-nyomon, de midőn nagynehezen keresztül törte magát rajtuk, egy vadvirágos, gyepes tisztásra jutott, mely egy roppant barlang előtt terült el, melynek sötét, visszhangos öbléből tisztavízű hegyi patakocska csörgedezett elő.

Szomját oltva, éppen le akart heveredni a virágos mohszőnyegre, midőn a barlang sötétjéből egy fekete, bozontos szőrű jószág, akkora, mint egy jókora kölyökkutya, hömpölygött elő és nagyvígan hengerbócázni és henteregni kezdett a gyepen, vaskos talpacskáit az ég felé nyújtogatva.

Mátyás majd elkiáltotta magát örömében, mert megismerte a medvebocsot. Régen vágyott már egyre, mert nincs mulatságosabb, vígabb jószág a világon, mint egy medvebocs! Valósá-

gos pojáca, tréfamester és cirkuszclown-ja a mi éghajlati állatvilágunknak, - csakhogy nagyon nehezen és nagy veszélyek árán lehet megszerezni, mert az anyamedve, kölykét védve, egyike a világ legveszedelmesebb vadállatjainak.

Nem gondolkozott soká s nem is gondolt a veszélyre, hanem vastag bundájánál fogva nyakoncsípte a körmölő és rugkapálódzó medvebocsot és beledugta öblös vadásztarisznyájába, azután olyan gyorsan, ahogy csak bírta, menekült a barlang közeléből.

Az anyamedve vagy a barlang mélyén alszik, vagy élelem után jár; azt jól tudta Mátyás abból, hogy a bocs magányosan hancúrozott a barlang előtt. Hogy nyomot veszítsen tehát, jódarabig a patak vizében gázolt tova és csak ott lépett ki belőle, hol a sziklás parton lehető legkevesebb nyom maradt utána.

A kis medvebocsnak eleintén tetszett ez az új, szokatlan helyzet. Azt hitte, ez is valami játék és szépen békén maradt. Ide-oda forgolódott a szűk tarisznyában, majd ennek lelógó bojtjait rángatta s mód nélkül tetszett neki, hogy a vékony cafrangok buksi orrát csiklandják és ugyancsak megprüszköltetik. Egyszer-másszor majd az egyik, majd a másik talpával akarta az orrát megvakarni, de mivel ez igen nehezen ment, hát haragosan morogni és vinnyogni kezdett.

Mátyás nagyot ijedt. A bocs vinnyogása minden percben nyomába hozhatja az anyavadat; a kölykétől megfosztott anyamedve dühe pedig rettenetes! Még gyorsabban kapaszkodott tehát a bércoldalon felfelé és megkettőzött sietséggel iparkodott, hogy a szakadékos és gidresgödrös helyről kijuthasson.

Végre fölért a hegyhátra... s ott egy percre megállt, hogy kissé kifújhassa magát. A bocs azonban folyton s még erősebben vinnyogott, azért nem is késedelmeskedett tovább és éppen az erdő felé akart indulni, midőn egyszerre iszonyú bömbölő ordítás harsant fel alulról. Mintha az a nagy barlang kezdene óriási torkával haragosan bömbölni, mennydörögni. Az anyamedve éles füleivel meghallotta kölykének a rívását és bősz dühvel ordított vissza haragos fájdalmában mintha csak azt akarná mondani: jaj annak, ki a kölykömet elrabolta!

Mátyás futó pillantást vetett visszafelé.

Egy óriási fekete tömeget látott fölfelé törtetni, mely iszonyú talpaival a málnabozótot és bokrokat szalmaként tarolta, kaszálta le maga előtt, a mázsás szikladarabokat pedig apró kavicsokként lódította félre, úgy, hogy az egész hegység rengett, reszketett a leomló szikladarabok csattogásától.

Szélsebesen fordult be tehát az erdőbe és menekült tova a fák között, midőn rövid idő mulva az erdő is recsegni, ropogni kezdett a háta mögött, mintha szélvész és zivatar dúlna benne.

Hideg borzongás rázta végig és bátor szíve aggodalmasan dobogni kezdett. A visszatekintgetéssel nem mert időt vesztegetni, minden mulasztott perc életébe kerülhet. Hiszen úgyis tudta, hogy az anyamedve tépi, szaggatja magát keresztül a bokrokon és rohan utána.

Hozzá még a bocs is anyja bömbölését meghallva, egyre élesebben vinnyogott, ami az anyavad dühét még jobban fokozá... és úgy ordított, hogy a lég, a rengeteg reszketett belé.

Az ifjú vadász lélegzete maradozni kezdett. Érezte, hogy ezt a vad hajszát nem bírja soká. De, ha bírná is, mit érne vele? A felbőszült medve elől a legsebesebb futó sem bír menekülni. Beéri és levágja a vágtató lovat, a menekülő gimet egyaránt.

Gondolkozott, miképen menekülhetne? Ha a bocsot eldobná, tán megszabadulhatna, mert az anyai szeretet erősebb még az állat szívében is, mint a boszúállás szomja kölyke elrablóján.

Ezt jól tudta, de nehezen szerzett zsákmányától semmi áron sem akart megválni. Ekkép más módja nem marad a menekülésre, mint szembeszállni és megküzdeni az iszonyú fenevaddal.

E gondolatra szíve szilajul vert és lüktetett s minden ízében borzadályt érzett. De gyorsan kellett határoznia, mert a recsegés-ropogás zaja egyre gyorsabban közeledett s már hallani vélte a fenevadnak hörgő fújtatását és fogainak rettentő csattogását.

De még volt egy kis térbeli előnye, melyet gyakorlott és karcsú alakjának köszönhetett, mert ahol ő madárkönnyűséggel siklott át a sürűség közt, ott a medvének roppant testével úgy kellett áttörnie magát.

Ez alatt éppen elég ideje maradt a megfontolásra és cselekvésre, de tétovára egy perce sem!

Gyorsan megragadta egy százados cserfának majdnem földig hajló ágait és erős karjaival felhúzva magát, csakhamar fenn volt a fa tetejében.

Ebben a percben rohant el viharsebességgel alatta a dühében tajtékzó anyamedve is, de bocsának vinnyogása csakhamar visszatérítette.

Oly iszonyú állat volt, hogy Mátyás újra minden ízében összeborzadt láttára.

Bikanagy teste vonaglott és minden szál szőre berzengett a dühtől. Bozontos bundájából, mint az izzó szén, lángoltak elő vérben forgó szemei. A fogai pedig akkorák voltak, mint a vadkannak az agyarai.

Kétlábra állva, átölelte a fa derekát és evetkönnyűséggel mászott fölfelé.

Mátyás minden bátorságát összeszedve, várta. Midőn a bozontos fő felmerült a lombok között, vigyázva célba vette a tüzes üszökként villogó szemeket.

Iszonyú bömbölés és nehéz zuhanás felelt a nyilideg pattanására. A sastollas nyílvessző a medve jobb szemében állott meg. Ott hempergett kínlódva a fa alatt. De csakhamar összeszedte magát, újra felágaskodott s olyat ütött talpával a törzsre, hogy a százados fa a sudaráig megremegett bele.

Most már az ifjú vadász biztos volt győzelméről és ugyanezen a módon lőtte ki a medvének balszemét is. Csakhogy a medve most nem zuhant le, fia vinnyogását és a szimatot követve, megkétszerezett dühvel kapaszkodott utána, mire Mátyás a feje fölötti ágba kapaszkodva, könnyedén végigfutott a fagalyon és a fa túlsó felén szépen aláereszkedett és lekapva karjára akasztott ívét, a harmadik nyílvesszővel lapockán lőtte a fenevadat.

Hörögve zuhant alá az óriási állat s mindenáron újra fel akart tápászkodni, mialatt Mátyásnak elég ideje maradt a negyedik nyílvesszővel végre szíven találni, úgy, hogy pár perc mulva hörögve adta ki páráját, de végső halálos kínjában körmeivel tisztára lehántotta a fa kérgét.

Mátyás szédítő hőséget érzett s úgy érezte, hogy minden káprázik a szeme előtt. Büszke öröm tölté el arra a gondolatra, hogy ez a zsákmány a legbátrabb daliának is díszére válnék. Arra most már nem gondolt, hogy könnyen életével fizethette volna meg e nehéz küzdelmet, hanem csak arra, hogy ilyen zsákmány után most már férfiúnak, hősnek vallhatja magát és azzá van avatva.

Rövid ideig megpihent, aztán megindult hazafelé, hogy még napnyugta előtt embereket küldhessen az elejtett vadért, kik azt a várba szállítsák.

De meg azért is sietett, mert ismerte a medvék természetét az öreg Mosolygó mester elbeszéléseiből. A hím, ha nőstényét és fiát nem találja, a nyomon utánuk indul, egy második fenevaddal pedig így fáradtan és kimerülve, nem tudná felvenni a harcot.

Szerencsésen hazaérve a várba, a medvebocsot az öreg Mosolygó mester gondjaira bízta, hogy tanítsa ki mindenféle mókára. A mester szemei ugyancsak karikára nyíltak a bámulattól, midőn a mérgesen szuszogó és rugkapálódzó kis bundás jószág kikerült a tarisznyából. De Mátyás nem mondta meg, hogy hol és mikép szerezte, csak tréfásan, s titokzatosan mo-

solygott. És ez titok is maradt mindaddig, míg késő holdvilágnál, lobogó fáklyafény mellett a nyolc csatlós haza nem érkezett, galyakból összerótt targoncán emelve az erdők óriását.

Mátyás szemei büszkén villogtak, midőn az öreg megrettenését látta.

Mert valósággal megrettent és elhalaványodott, midőn megismerte Mátyás sastollas nyílvesszőit. Azután pedig nem bírván elrejteni elragadtatását, lelkesülten kiáltá:

- Istenemre, méltó fia a győzhetetlen és nagy Hunyady Jánosnak!

A nőcselédek ijedező sivalkodása és a csatlósok ujjongásai Hunyadyné fülébe is eljutottak. Megtudva a történteket, a hőslelkű nő gyöngédszívű anyává változott és lélekszakadva rohant le a vár udvarára a káplán és várnagy kíséretében, hogy fia nincs-e megsebesülve?

Heves felindulással zárta karjai közé, miközben feddeni, pirongatni kezdte vakmerőségéért és egyszersmindenkorra el akarta tiltani a vadászattól, de Mátyás olyan gyengéd s megnyugtató szavakkal kérte, engesztelte édesanyját, hogy ez utoljára is megbocsátott néki és büszkén sugárzó tekintettel ölelte mégegyszer a keblére.

A medvét megmérték. Majdnem nyolc lábnál magasabb, nyolc mázsás példány volt. Vitéz János megcsóválta a fejét és midőn felértek a nagyterembe, vallatóra fogta tanítványát.

- Tudom, hogy a tetteiddel való kérkedés nem kenyered, de akarom tudni, mikép ejtetted el ezt a horribilis vad bestiát? Mondd el apróra!

Mátyás erre elmondta úgy, ahogy megtörtént! Hozzá sem tett, de el sem vett belőle. A hőslelkű Szilágyi Erzsébet homlokán hideg veriték gyöngyözött, sőt maga Vitéz János várkáplán uram is nem egyszer színét változtatá az elbeszélés alatt.

- Nem féltél? - kérdezte aztán röviden.

- Nem, mert akkor elvesztem volna. Kegyelmednek ez az aranymondása mentett meg: »Félelem, veszedelem; hidegvér és lelkierő, menekvés a veszélyből«, - viszonzá Mátyás. A fára ép azért menekültem, mert a földön kópja nélkül nem küzdhettem volna meg a medvével, sőt tán még azzal sem.

Midőn Mátyás nyugalomra tért, Hunyadyné bizalmas udvarhölgye kíséretében felkeresé a nevelőt, ki szokása szerint a vigyázótorony oromzatos tetején a csillagokat vizsgálta egy ágyúnagyságú teleskópiummal, a mellette levő kőasztalkán pedig egy kifeszített pergamentlap feküdt, amelyre egy megkezdett horoskop[3] volt szénnel felrajzolva.

- Kegyelmed, tisztelendő tudós várkáplán uram, még csak meg se dorgálta Mátyás fiamat mai vakmerő viselkedéséért, pedig kegyelmed szavára hallgat legjobban, - szólott a vár úrnője kissé neheztelő hangon.

- Erre egy klasszikus mondással felelek, kegyelmes asszonyom: Virtus nescia freni, azaz a hősi erő nem tűri a zabolát, - felelé a káplán mély meghajlással.

- De hátha széttépte volna az az óriási fenevad?

- Ne féltsük Mátyást, kegyelmes úrasszonyom. Emlékezzünk a szentéletű Kapisztrán János jóslatára. »Hős ő már gyermekalakban.« És azt mutatja az ő csillaga is, hogy nagy lészen ő a nagyok között és idővel félvilág fogja emlegetni az ő nevét, és dicsőíteni fogja tetteit. Az égi aspectusok koronát jósolnak a homlokára! - felelé Vitéz János ihletett hangon.

[3] Horoskop az az ábra, melyre a csillagok állása van felrajzolva, midőn valakinek jóslatot mondanak.

Hunyadyné elragadtatásában nem tudott szólni, hanem az anyai szeretet megdicsőült mosolyával nézett föl a mutatott csillagra, mely legsugárzóbb fényben ragyogott a zenith magasán, az égboltozat végtelen csillagtábora között.

Mátyás e hatalmas zsákmánynak nem tudott igazán, szíve szerint örülni, mert bántotta az, hogy azt a hatalmas gimet, amely után annyit járt és fáradott, nem tudta elejteni. Nem is volt nyugodalma, mert amit egyszer feltett magában, azt következetesen keresztül is akarta vinni és a közbetorlódó nehézségek és akadályok ahelyett, hogy kedvét szegték volna, csak növelték kitartását, azért tehát nap-nap után, addig bújta, addig járta a rengeteget, míg végre is Basa segítségével a hatalmas gim terítékre került.

Ez azon a napon történt, midőn a habzó lovon érkező hadi hírnökök meghozták a nádorfehérvári nagy diadalnak és Hunyady János közeledtének hírét.

Ez a nagy és fényes győzelem kibékítette V-ik László királyt az ősz Hunyadyval. Ugyanis a Hunyady-ház ellenei és irígyei folytonosan áskálódtak az ősz hadvezér és leventefia: László ellen és a gyenge király annyira hitt a rágalmazóknak és irígyeknek, hogy gyanúját és nehezteléssét nem egyszer érezteté az ősz hadvezérrel. Ez a győzelem azonban felnyitotta a király szemeit és hogy az ősz hadvezér iránt érzett kitüntető kegyelmének valami jelét adja, a tizennégyéves Mátyást nemes apródként udvarához vette, mint első lépcsőjére a fényes vitézi pályának.

Az elutazás napján nagy szomorúság uralkodott az egész vajdahunyadi várban.

Mátyás mindenkitől elbucsúzott. Könyezve ölelte meg érdemes nevelőjét: Vitéz Jánost és Mosolygó mestert, ki hangosan zokogott szíve kedveltjének a távozásán.

Tudós madarait, sőt még a nyulait is oda akarta ajándékozni. Vigye őket magával a királyi udvarba, ott is mulattatni fogják... és hiába szabadkozott, az öreg nem nyugodott addig, míg Mátyás a két hollót: Pancurkát és Csalafintát, a két legokosabbat, ki nem választotta.

- Jól választottál, kedveltem, - rebegé elbúsult hangon az öreg. - Mintha azt súgná valami, hogy rossz napok következnek reád és ezekben a rossz napokban a hollók nagy segítségedre lesznek, azért megvallom, hogy olyan mesterséget is tudnak, amire rajtam kívül senki se tudná megtanítani őket a világon. Bárhol légy, bárhová vigyenek is, ez a két holló hazatalál ide és innen meg visszatalál hozzád és levelet küldhetsz velük a sorsodról és állapotodról. Csak jól bánj velük, szeresd őket, akkor el nem hagynak soha... és bármerre járj, úgy vidd őket magaddal, hogy a tájékot láthassák. Most pedig áldjon meg a felséges nagy Isten a jók és a szerencse minden javaival.

A fényes királyi udvarba érkezve, Mátyás már rövid idő múlva nagy feltünést keltett úgy Budán, mint Bécsben éles eszével, széleskörű tanultságával, úgy, hogy nem egy udvaronc irígykedett rá szíve mélyén ezekért a fényes lelki tulajdonságaiért.

Azonban a sors, mely eddig kegyeivel árasztá el, most csapást csapás után mért reá. És milyen szívet-lelket tépő csapások voltak ezek!

Legelsőbben is meghalt nagynevű atyja: a győzhetetlen karú Hunyady János, s nemsokára követte atyai barátja: a szentéletű Kapisztrán János is...

Ekkor a Hunyady-ház alattomos ellenségei újra feltámadtak s addig ármánykodtak a király fülébe, hogy a Hunyady-ház sarjai a királyi korona és a trón után vágyakoznak, míg a fiatal, ingataglelkű V-ik László aláírta a halálos ítéletet és a hősök hőse, a daliák virága, Hunyady László a budai Szent-György-téren hóhérpallos alatt végezte ifjú életét.

A hatalmas és gazdag Hunyady-háznak e rémtett után csak egy sarja maradt életben, a gyermek Mátyás, akit szintén fogolyként őriztek az úgynevezett István-toronyban, mely a várfalaknak a mostani Rudas-fürdő felőli részén emelkedett a magasba. A vár többi börtöneibe pedig a Hunyady-ház barátjait vettette az ármánykodók gonosz keze.

A hőslelkű anyának majdnem szívét repesztette meg a szörnyű hír. László fia halott, Mátyás pedig fogoly. De a hőslelkű nő, ki férje hadba indultát mindenkor megkönyezte, most nem sírt, nem jajgatott, hanem boszúra és megtorlásra készült. Egyik fia még él, ezt ki kell minden áron - élete, vagyona, mindene árán - ellenségei kezéből szabadítani.

Bátyjával: Szilágyi Mihálylyal egyesülve, Magyarhonban és Csehországban lázas buzgalommal sereget gyűjtött, hadakat toborzott és egy elkeseredett anyai szív minden fájdalmával nyiltan hadat üzent V-ik László királynak, boszúra, seregéhez való csatlakozásra szólítva fel Erdély és Magyarhon népeit.

A gyászos anya fájdalma, a Hunyady-név varázserejű nimbusza seregesen gyűjtötte zászlói alá a hadakat és csekély kivétellel majdnem mindenki hódolt neki.

Ettől a gyenge és ingatag király annyira megrettent, hogy először Bécsbe, azután Prágába menekült, hová a fogoly Mátyást is utána vitték.

Mátyás fiatal lelke bár földig hajolt, de nem tört meg a lesújtó sorscsapások és a fogság gyötrelmei alatt, hanem még jobban megedződött az élet küzdelmeire és feladataira.

Nem sírt, nem panaszkodott. Néma megadással, egy férfi érett komolyságával zárta szívébe bánatát és fájdalmait. Nyugodtan viselte a fogság szigorú magányát s kétszeres buzgalommal folytatta tanulmányait. A könyvek és az írás voltak egyedüli szórakoztatói és vígasztalói jóformán a napnak minden órájában, mivel a börtönét képező toronyszobából csak ritka esetben vezették ki rövid sétára a szabad levegőre.

Ilyenkor az alacsony szolgalelkek szokása szerint az irígy udvaroncok, ahol csak lehetett, gyáván kigúnyolták és sértegették.

Bécsi fogságának napjai alatt történt, hogy végre is elveszítette a türelmét és lángoló arccal így felelt vissza azoknak az udvari uraknak, kik csúfondárosan a szemére hányták, hogy »kissé mégis nagyon is jókor számított a magyar koronára«. »Igenis, ha kiszabadulok király, - még pedig a ti királytok is leszek!«

Természetesen, hogy ezzel a merész s jóslatszerű nyilatkozatával csak nehéz helyzetét súlyosbította, és ettől kezdve bécsi és prágai fogsága alatt úgy vigyáztak rá, mint a sárkány a fiára és olyan szigorúan őrizték, hogy semmi hírt, semmi tudósítást nem küldhetett az ő kesergő édesanyjának, pedig jól tudta, mennyire kétségbe van esve érte s mennyire eped utána és viszont ő is sóvárogva vágyott hírt hallani felőle és imádott távoli magyar hazájáról.

Ez okozott neki legtöbb kínt és keserűséget.

Egy napon tenyerébe hajtott fejjel, búsan ült asztala mellett. Ölében Tacitusnak könyve hevert, de nem olvasott, hanem bánattól fátyolozott tekintetével a semmibe mélázott.

Szeretett édesanyjáról gondolkozott és kereste a módját, miként küldhetne neki pár sort s miként kaphatna hírt a feledhetetlen, drága otthonról?

Egyszerre rekedt, vastag hang riasztá fel elmélázásából:

- Ne búsulj, Matyi! Ború után derű! - és egy másik hang még vastagabban felelte rá: - Úgy van, úgy, Matyikám!

Riadtan tekintett fel és Pancurkát, meg Csalafintát látta kalitkájuknak nyitott ajtajában álldogálni, ahonnan értelmes szemekkel pislogtak feléje.

Elérzékenyülve nézett két tollas barátjára, melyek fogságának sok szomorú óráját felderítették bohókás fecsegésükkel és mókázásukkal és amint nézte őket, egyszerre eszébe jutottak Mosolygó mesternek a bucsúzás órájában mondott szavai.

Egy percet se veszítve, apró, sűrű sorokban levelet írt a legvékonyabb hártyadarabkára és a Pancurka szárnya alá kötötte finom selyemszállal. Azután kinyitotta a toronyablak ónkarikákba foglalt üveges szárnyát és megcsókolgatva Pancurkának fényes, fekete tollazatát, vágyó hangon suttogá neki:

- Repülj, repülj, okos madaram! Vidd el, vidd el az én bánkódó édes jó anyámhoz a levelemet és hozzad vissza válaszát fogságban epedő gazdádnak.

Pancurka, mintha megértette volna a szavait, a másik pillanatban károgva suhant a magasba és néhányszor körülkerengte a torony tetejét, mintha tájékozódni akarna, azután délnek fordult és nyílsebesen szállott el abban az irányban, amerre a bérces Erdély fekszik.

Mátyás szemével követte, ameddig csak láthatta, azután sóhajtva csukta be a nehéz ablakszárnyat:

- Vajjon odaér-e? Elviszi-e a levelemet?

Hunyadyné ezalatt az idő alatt bánat és köny között tölté a napokat. A seregek vezérletét bátyjára bízva, hazatért Vajda-Hunyad várába, hogy lelkének fájdalmán könnyíthessen és senkitől se láttatva, szívéből kisírhassa magát az ismert szobákban, kedveseinek az emlékei között.

- Azt se tudom él-e, hal-e? Hol van? - sóhajtá könyben úszó szemekkel barátai vígasztalására. - Csak egy sor írást, csak egy levelet kaphatnék tőle, mindjárt megkönnyebbülne a szívem!... - és a hőslelkű asszonyt, ki egy királynak odadobta fiáért a harc és megtorlás kesztyűjét, egészen megtörte a bánat.

Földig érő gyászruhában, halaványan ődöngött naphosszat egyik magányos teremből a másikba és mást sem tett, csak könyezve csókolgatta azokat a tárgyakat, melyeket Mátyás kezei valaha érintettek.

Egy estén szintén magányosan üldögélt a boltozatos toronyteremben s szemeit az ezüst karosgyertyatartónak égő viaszgyertyáira szegezte. Künn koronként heves szélroham és a távoli mennydörgés tompa morgása hangzott. Az égen fekete viharfelhők gomolyogtak. Zivatar közelgett.

Egyszerre riadtan ugrott fel, mert a sejtes ablaküveget erősen megkopogtatta valaki... odament tehát, hogy kinyissa:

»Ki kopog, mi kopog?
Egy fekete holló!
Hunyady pajzsán van
Hozzája hasonló!«

Csakugyan egy holló, a szerencsésen hazaérkező Pancurka kopogtatta meg a vár késő éjszakán egyedül világos ablakát, a rebbenő szárnya alá kötött fehér hártyalevélkével.

Sikoltó örömmel csókolgatá össze a messze földről jövő szárnyas postának okosan csillogó szemeit, azután százszor is a szívéhez és ajkához szorítá a sóvárogva várt, kedves kézvonásokat viselő levelet:

»Piros a pecsétje
Finom a hajtása
Óh, áldott, óh, áldott,
A keze irása...«

Végtelen boldogsággal olvasá Mátyás sorait, azután az asztalra borulva, sokáig boldogan és enyhetadólag zokogott. A fáradt és éhes Pancurka gazdagon megvendégeltetett. Saját kezeivel adogatta neki a legjobb falatokat, azután felhívatta az öreg Mosolygó mestert, aki szintén büszkén és boldogan símogatá meg volt kedvencének okos fejét, mire a holló negédesen pislogva, ismerős károgással és feje meglapulásával köszöntötte egykori mesterét.

- Jól van! Látom, hogy megismersz! - mondá az öreg meghatottan, azután biztatni kezdé úrasszonyát, hogy csak írja meg mihamarébb Mátyáshoz a levelét, amelyet Pancurka rövid pihenés után vissza fog vinni Prága városába.

Úgy is lett. A holló pontosan megvitte a választ és Mátyás örömtől sugárzó szemekkel olvasá a megszámlálhatatlan csókot, forró ölelést hozó levélkét, melyben édesanyja vígasztalást és reményt küldött fogságban epedő fiának.

Másik levelét már a ravasz Csalafinta vitte a bérces Erdélybe és az is pontosan eljárt küldetésében, míglen egyszer azt a jó hírt hozta az egymást váltogató szárnyas posta, hogy legyen türelemmel, mert a szabadulás ideje már közeledik.

Ugyanis míg Mátyás ily módon levelezett jól őrzött fogságából, aközben egyet fordult megint a történelem kereke.

V. László királyt az ártatlanul kiontott vérért elérte a gondviselés büntető keze. Úgy mondják orvul, méregtől halt meg és Mátyás Podjebrád cseh király foglya maradt továbbra is, - de már nem sokáig.

V. László halálával a magyar királyi trón megürült és csakhamar királyválasztásra gyültek össze Budavárában a hon nagyjai és vitézei.

Majdnem minden ajkon a Hunyadyak neve, ez a győzelmek és diadalmas csaták dicsétől övezett név hangzott; és majdnem minden ajk Hunyady Mátyás nevét emlegette várakozó örömmel és fokozódó lelkesedéssel.

A nép, a hadsereg, a főurak, szóval mindenki csudákat beszélt az ifjú eszessége, érettsége, nemes lelkülete és hősi merészségéről.

Az öreg Szilágyi Mihály örömében egészen megifjodva, a Hunyady-ház barátaival együtt mindenütt ott volt... s fáradhatlanul járt-kelt, szónokolt és lelkesítette az egymás hátán tolongó beláthatlan embertömeget.

Pedig ugyancsak kemény téli idő volt. A Duna annyira be volt fagyva, hogy jégpáncélja még csak meg sem roppant az alatt a negyvenezer főnyi embertömeg alatt, mely azt, ameddig a szem ellátott, feketéllő rajként egészen ellepte.

Az ország rendei egy deszkákból összeácsolt és szőnyegekkel beaggatott óriási sátorban tanácskoztak, de nem igen tudtak megegyezésre jutni, mert a Hunyady-ház ellenségei: a Garák, Ujlakiak és Cilleiek, egyik trónkövetelőt a másik után tolva előtérbe, húzták-halasztották a választás megtörténtét, mígnem egyszerre a Duna jegén álló negyvenezer ember ajkáról egy szívvel-lélekkel felharsant ez a kiáltás: »Éljen Hunyady Mátyás, a magyarok királya!«

- Éljen! Éljen! - harsogta vissza mindenfelől a tengernyi népsokaság és ezzel a választás sorsa el volt döntve. A felállított ágyúk dörögni, a harangok zúgni kezdtek, a zenészek pedig mindenfelől rázendítették a diadalmi indulót... és Mátyás megválasztatott Magyarország királyává...

Mindenki örömmámorban úszott. Lovas hírnökök vitték szélsebes száguldozással a hazában szerteszét a boldog hírt, a gyermekek pedig dalolva, énekelve járták be Pestnek és Budának az utcáit és ilyenforma verseket hevenyésztek a választás örömére:

»Mátyást mostan választotta
Már az ország királyságra,
Mert ezt adta Isten nekünk
Menyországból óltalmunkra.

Azért mi is választottuk,
Mint Istennek ajándékát,
Kitől Isten dícsértessék,
És örökké mondjuk Ámen!«

A választás után Mátyásért fényes küldöttség indult Prága városába Podjebrád udvarába, ki éppen estebédhez készült ülni, midőn Vitéz Jánosnak gyors futárral előre küldött levelét vette, melyben az a választást tudatta vele.

Podjebrád rögtön Mátyásért küldött és nagynyájasan asztalához, a jobbja mellé ültette... és mielőtt Mátyás e szokatlanul nagy megtiszteltetés fölötti meglepetéséből magához térhetett volna, ekként szólította meg a cseh király:

- Mit adsz nékem, Hunyady, ha kellemes hírt mondok neked?

- Nagy dolgok nagy jutalmat érdemelnek! - felelte Mátyás szerényen, - de én, aki itt idegen és hatalmadban vagyok, mit sem adhatok, mert mivel sem rendelkezem!

Ekkor Podjebrád felállott és hólyagos serlegét magasra emelve, ünnepélyesen meghajolt a gyermekifjú előtt:

- Üdv neked, Mátyás, magyarok királya! Amit tőled kérek, hatalmadban áll! Én barátságodat és jóindulatodat kérem! - kiáltá érces, átható hangon.

Mátyás egész valójában megrendülve, némán és mozdulatlanul ült helyén. Azt hitte, álmodik. Csak a cseh urak és lovagok hódoló üdvrivallgására tért magához, kik mindnyájan magasra emelt serlegekkel tolongtak köréje és viharosan éltették... és midőn a későig tartó lakoma végeztével szobájába tért, ott találta édesanyjának mindig várva-várt levelét, amelyből azután megtudott és megértett mindent...

A tizenöt éves ifjú tehát a hatalmas és nagy Magyarország királya lett.

A fejlődéséhez és tehetségeihez kötött nagy remények fényesen beváltak. Kapisztrán János jövendölése beteljesedett, Mátyás csillaga igazat jósolt, mert egy királyról sem jegyzett fel a történelem annyi dicső s magasztos honfierényt, uralkodói bölcseséget, hősi vitézséget és nemes tetteket, mint Mátyásról.

Az országnak valódi királya volt a kormányzásban, erőskarú védelmezője a veszedelemben s népének szerető és igazságos atyja vala az uralkodásban.

Ezeknél dicsőbb és maradandóbb emléket egy király se hagyott maga után, azért dicső neve és feledhetetlen emléke örökkön örökké élni fog a magyar nép szívében.

MOIZES BEN MAIMON KÉT KÖNYVE.

A jelenés.

Mózes után Moizes ben Maimon volt a legnagyobb és legtüneményszerűbb embere a régi zsidónemzetségnek... Mert ő volt az első, ki megrostálni merte a talmudisták szabálytalan, gyakran ellentmondó, mindamellett szentnek tartott mondásait; ő dolgozta át okossággal párosult hitbuzgalommal a Talmud rengeteg fóliánsait, mély bölcseséggel elválasztva a jót a rossztól, az igazságot a valótlanságtól s végre ő volt az első a zsidó tudósok között, ki a filozófiai tudományokban lankadatlanul búvárkodott és a földrajz és történelem mellett korának első tudósa volt a fizikában és matematikában, mint orvosnak pedig csudával határos híre volt mindenfelé, szóval, olyan kiváló polyhistor volt, hogy a rabbik még ma is azt mondják róla, hogy: »Mózestól Moizesig nem volt nagyobb ember Moizesnél«.

* * *

A szép Andaluziának Cordova nevű városában élt egy szegény, de sok gyermekkel megáldott zsidó mészárosmester. Ennek a legkisebb fia volt Moizes ben Maimon és mivel édesanyja korán elhalt, atyja pedig sokkal inkább el volt foglalva a kenyérkeresés nehéz gondjaival, hogysem legifjabb fiának a tanításával foglalkozhatott volna, a kis Moizes a tanulásban annyira hátramaradt, hogy tizenhárom éves korában nemcsak az imádságokat nem tudta olvasni, hanem még imádkozni se tudott...

Emiatt idősebb testvérei, kik a törvényeket és imákat folyékonyan olvasták, mélyen lenézték és ahol csak lehetett, csúfolták és kigúnyolták.

Különösen Áron és Lévi bátyjai, kik a templomi énekkarnak legjobbhangú énekesei és a rabbi kedvencei voltak, grasszáltak és gúnyolódtak rajta legjobban és amharetznek (ostoba) nevezték, mely gúnynév nemcsak a családban, hanem még az utcagyerekek között is annyira elterjedt, hogy a kis Moizes emiatt csak sötét este mert kilépni az utcára.

Ez a bánásmód a gyöngéd és érzékenylelkű fiut annyira elkeserítette, hogy futott és bújt mindenki elől és a napokat házuknak félreeső kamrájába, vagy kertjüknek sűrű bozótja közé húzódva, sírásban és búsongásban töltötte.

Egy szombati napon jókedvűen és boldogan ült a család ebédhez, mert a rabbi az öreg Maimonnak templom után különösen megdícsérte Lévit és Áront, kiknek a dícsérettől annyira megnőtt a taréjuk, hogy az egész ebéd alatt nem tettek mást, mint szidták és csúfolták a kis Moizest, ki kisírt szemekkel és hallgatagon meghúzódva ült az asztal végén, és különösen az fájt neki nagyon, hogy édesapja, fivérei és nővéreinek gúnyolódására nagykomolyan és beleegyezőleg hajtogatta a fejét.

Midőn azonban az ebéd végén Dinah nővére odaszólt a felszolgáló Eszther nővérének: »Adj az amharetznek bort és kalácsot« és az azt felelte rá, »az amharetznek nem jár az ünnepi borból és kalácsból...«, többi testvérei pedig ráintettek, hogy úgy van, ez annyira elkeserítette, hogy hangos sírással kirohant a szobából és egyenesen a zsinagógába sietett, hogy ott az Isten színe előtt fájdalomtól csordultig telt szívére enyhet és vigasztalást találjon.

A zsinagóga teljesen üres és néptelen volt... A tüzes andaluziai napsugár belövellte ugyan aranyos nyílait az ablakok finom rácsozatán, mindamellett elborzadt a templomban uralgó visszhangzó és fönséges csendtől és az oszlopsorok közt derengő rejtélyes félhomálytól.

Dobogó szívvel borult le a frigyláda előtt s miután sűrűn omló könyei kissé megkönnyítették szívét, buzgón kezdett imádkozni:

»Mindeneknek hatalmas és kegyelmes Ura, adj nekem tudományt és ismereteket, hogy törvényeidet olvasva, méltókép dícsérhesselek. Küldd le hozzám szent prófétádat Eliast, hogy engem minden tudományra és bölcseségre megtanítva, ne gúnyolhassanak ki a keményszívű és gonosz emberek...«

Mélyen imába merülve, észre sem vette az órák mulását, hanem mélyen elszenderedett a szentek szentje előtti lépcsőzeten.

Édes, lebilincselő álomképek lebegték körül és úgy tetszett neki, mintha az ég megnyílott volna előtte leírhatatlan fényességgel és ebben a csudálatos fényözönben egy kék és rózsaszín szárnyú angyal lebeg feléje édes és bátorító mosolylyal ajkain...

Egyszerre azonban felriadt álmaiból, mert egy kéz nehezedett a vállára és midőn feltekintett, egy hosszú, őszszakállú aggastyánt látott maga előtt.

- Miért alszol e szent helyen, fiam? A templom nem az alvásra, hanem áhitatra és Isten dícséretére való! - szólította meg barátságos hangon.

Moizes először megijedt, de azután megkeményíté a szívét és remegő hangon válaszolta:

- Bánatomra írt keresni s fájdalmamat elpanaszolni jöttem e szent helyre, óh, atyám és eközben lepett meg az álom.

- Mi a bánatod és mi szomorítja fiatal szívedet - kérdezte tovább az öreg.

- Az, hogy se írni, se olvasni nem tudok! Nem ismerem az Úr törvényeit és nincs senki, ki megtanítana rájuk... Azért esedeztem tehát Istenhez, hogy küldje le hozzám Elias prófétát, az isteni bölcsek legbölcsebbikét, tanítóul.

- Hátha én lennék Elias próféta, elhagynád-e értem atyáid házát és követnél-e engem?

- Örömmel, ezer örömmel! - kiáltá örömtől ujjongva... - Atyám háza rám nézve csak bánat tanyája... Anyám meghalt, atyám nem szeret, testvéreim pedig gyűlölnek és megvetnek, mit keressek hát otthon?

- Akkor hát kövess és én tanítód leszek! - mondá az aggastyán olyan különös fénynyel a szemeiben, hogy Moizes habozás nélkül tette kezébe a kezét és kilépve a templomból, csakhamar maguk mögött hagyták a várost és az első kikötőben hajóra szállva, néhány nap múlva Afrika partjain kötöttek ki.[4]

Váratlan eltűnése atyját és testvéreit először megszomorította ugyan és keresték, kutatták mindenfelé, de midőn minden keresésük hiábavalónak bizonyult, azzal vigasztalták magukat, hogy, mint a bibliai Józseffel történt, Moizes is tán helytartóul van kiszemelve az Úr által és ez a tudatlan és lenézett fiú egykor majd gazdagsággal és tisztségekkel megrakódva, tér vissza a családhoz.

Tíz év pörgött le az idő kerekén és a fiatal Maimonnak még az emlékét is elfeledték Cordovában, midőn a husvéti ünnepek előtt egy fiatal tudós érkezett a városba, ki egy szombati napon tartott első nyilvános templomi beszédével az egész város zsidóságát egy csapásra meghódította.

Az egész város csak erről az alig huszonhárom éves fiatal tudósról beszélt... Senki se tudta ugyan, merről, honnan jött, és hol született? mindazáltal a község legelőkelőbbjei egymással

[4] J. M. Jost történetbúvár szerint Moizes ben Maimon tanítója két arab filozóf: Averraes és Ebn Tophail volt.

vetekedve ünnepelték, a bölcsek és rabbik keresve-keresték a kegyeit, szóval mindenki egyforma bámulattal és csudálattal adózott a fiatal idegen mély tudományának és nagy bölcseségének, melynek híre napról-napra növekedett.

Végre ez a hír eljutott az öreg Maimon házába is, ki ugyan nem igen szokott a szentbeszédekre eljárni, mert egyszerű mészáros létére nem sokat értett belőlük, de a fiatal tudós rabbi csudahíre és valami megnevezhetetlen érzés addig-addig ösztökélte az öreget, míg egyik szombaton fiai társaságában megjelent a templomban.

A fiatal szónok áhitatos csendben lépett a szószékre és miután először szokása szerint néhányszor fürkészőleg körültekintett, lassú, zengzetes hangon megkezdé szónoklatát, azután hangja mind erősebbé és zengzetesebbé válva, nemcsak betöltötte a templom minden zegét-zugát, hanem valósággal a felmagasztosultságig fokozódott...

Mai beszédje a hallgatóságot is annyira magával ragadta, hogy a szónoklat végén mindenki elragadtatott arccal és a tetszés halk morajával fordult a szónok felé, ki erre csendet kérőleg emelé fel jobbját.

- Szeretett hitfeleim, - kezdett újra megindult hangon beszélni, - arcotokról látom, hogy beszédemmel meg vagytok elégedve. Ez nekem öröm és gyönyörűség, valamint az is, hogy engem iskoláitok élére akartok állítani. Örömmel fogadom a hitközség eme megtisztelő ajánlatát, mert én is hozzátok tartozom... Tudjátok meg, hogy én Maimon mészárosnak a legkisebb fia, a tudatlan és amharetznek csúfolt Moizes vagyok, ki ezelőtt tíz évekkel közületek nyomtalanul eltünt.

Ezt a beszédet a bámulat és csudálkozás moraja fogadta. Az öreg Maimon megdöbbenést, örömet és büszkeséget érzett egyszerre, hogy szinte szédelgett bele, fiai pedig nem tudtak hova lenni ámulatukban, s megszégyenülésük mellett titkos irígység is mardosta őket, mert csakugyan bevállott atyjuknak az a jövendölése, hogy Moizes Józsefként, helytartónak kinevezve, dicsőséggel megrakodva tért vissza közéjük és nekik - mint a bibliai álombeli búzakévéknek - meg kell legfiatalabb öccsük előtt hajolniok.

Szavait végezve, lesietett a szószékről és az egész népség szemeláttára, öreg atyjának a karjai közé rohant, ki boldogan és büszkén ölelé keblére nagytudományú fiát, mialatt a meghatottság könnyeivel és néma hallgatással nézték, mint talál az atya és fiú annyi hosszú év után egymásra.

Moizes ben Maimon csakugyan meg lett választva az akkori híres cordovai zsidó egyetemnek a fejévé, mely tisztét hosszú éveken át olyan mély tudománynyal és bölcseséggel teljesítette, hogy komolyan elhitték, miszerint tanítója maga Elias próféta volt, ki az alatt a tíz év alatt nemcsak az összes írásbeli és szájhagyományaira tanította meg a Szent Irásnak, hanem amellett a matematika, fizika és vegytan minden tudományába is beavatta.

A monda szerint ez az isteni tanító két titkos könyvet is, melyek hosszú időn át rejtve feküdtek, adott át neki.

Az egyik a *Teremtés könyve*, melyet maga Elias próféta írt. Ebben a természet és a teremtés legnagyobb titkai vannak letéve; a másik a *Gyógyítás könyve*, melynek segélyével minden betegséget meg tudott gyógyítani, ha az orvosszerek mellé Elizeus prófétát is segítségül hívta, ki e könyvet írta.

A csudálatos gyógyítás.

Maimon ben Moizes tudományának híre nemcsak Hibernián túl egész Európában, hanem még Afrika és Ázsiában is mindenüvé elhatolt, ahol a tudományokat művelték és legkivált csudával határos gyógyításairól beszéltek a legtöbbet, úgy hogy a londoni orvosi egyetem egyik tudós tanára az ördöggel való cimboráskodással és a fekete mágiával való bűbájoskodással vádolta afeletti sárga irígységében, hogy a halálos beteg Yorki herceget, kit ők elveszettnek nyilvánítottak, rövid idő alatt talpraállította csodatevő elixirjeivel és piluláival.

A londoni orvosi fakultás egyik tudományszomjas tanulóját, ki egy ottani dúsgazdag kereskedőnek az egyetlen fia volt, annyira elragadta e nagy férfi híre és a tudományok iránti szeretete, hogy titokban odahagyta szüleinek fényben és bőségben úszó házát és Cordovába szökött, hogy Moizes ben Maimon tanítványa lehessen.

Némi nehézségek leküzdése után ez sikerült is neki, csakhogy ő ennél nagyobbra és magasabbra vágyakozott.

Northon Tamás ugyanis nemcsak hallgatója és tanítványa akart lenni mesterének, hanem be akart a házába is férkőzni, hogy otthoni munkálkodását és azoknak a titkos tudományoknak és misztériumoknak a kulcsát is elleshesse, melyeket a mester nyilvános tanításaiban tanítványai előtt elhallgatott.

Éles esze és világbani jártasságánál fogva jól tudta, hogy ilyenfajta híres emberek rendszerint kétféle természettel vannak megáldva, vagy megverve, t. i. a kathedrán a legtudósabb és legerényesebb professzorok, otthon pedig a legzsarnokabb családapák és a legrosszabb természetű emberek és a legtöbbjének - közöttük Maimonnak is - legnagyobb gyengesége az, hogy mindannak, amit tudnak, a legjavát maguknak tartják meg...

Ez okokból, hogy célt érhessen, ahhoz a cselhez folyamodott, hogy magát süketnémának tétette... és szegényes ruhákba bújva, nagy alázatosan kopogtatott be a rabbihoz és panaszkodó és esdeklő mimikával arra kérte, hogy a mindennapi ellátás fejében fogadja őt meg szolgájának.

Ez a csel fényesen sikerült is, mert Maimonidesz meghatva az ifjú alázatossága és nyomorától, megfogadta famulusának és csakhamar áldotta azt az órát, mely ezt a süketnéma ifjút a házához vezérelte, mert pontosságával, figyelmével és szorgalmával nemsokára annyira megnyerte a bizalmát és szeretetét, hogy mindazon vegytani és fizikai kísérletezéseinél, melyeket tanítványai és kortársai előítéleteitől való féltében, titokban tartott, - is segédkezett neki. Az éleseszű tanítvány azonban nemcsak ezeket, hanem más tudományokat is megtanult lassanként mellette, mert mesterének távollétében ami könyvéhez és kéziratához csak hozzáférhetett, azokat mind a legnagyobb szorgalommal keresztül tanulmányozta, úgy hogy rövid pár év alatt a famulus majdnem annyit tudott, mint a mestere.

Ebben az időben történt, hogy a király főudvarmesterét egy olyan sajátságos nyavalya lepte meg, amelynek hallatára a legtudósabb orvos-doktorok is csak a fejüket csóválgatták, mert nem tudtak segíteni.

Az udvarmesteren a legkisebb betegség sem látszott. Feje, szíve, vére és a gyomra a legjobb rendben voltak, időközönként azonban, akár ült, akár feküdt, egyszerre csak fel kellett ugrania, és mintha valami láthatatlan erő hajtaná, szélsebesen forgott maga körül mindaddig, míg csak ereje- és lélekzetfogyottan ájulva, össze nem esett.

Mikor már a főudvarmester úron Európa összes híres orvos-doktorai kipróbálták a tudományukat, anélkül, hogy segíteni bírtak volna rajta és a főúr élete már komolyan veszélyben forgott, az udvari hölgyek egyike a zsidó származású Maimon mestert ajánlotta orvosul, akiért még abban az órában egy udvari hordszéket küldtek.

A mester azonnal felismerte a bajt és kijelentette a drága betegért aggódó rokonoknak és barátoknak, hogy a főúr abban a bizonyos betegségben szenved, mely csak a birkáknál fordul elő és kergekórnak nevezik... és hogy e nehéz bajon csak egy komplikált operációval lehet segíteni úgy, hogy a koponyát meglékelik és az agyvelőn élősködő férget ezen a léken át eltávolítják. Más segítség nincsen!...

A tudós orvos-doktornak ez a kijelentése nemcsak ijedtséget, de nagy konsternációt is okozott az egész udvarnál. A főúr, bárhogy könyörögtek neki a családja és barátjai, semmiképp se akarta magát rászánni, hogy a fejét meglékeljék, de midőn már a mindgyakrabban ismétlődő kergetáncba és a kínzó főfájásokba majd belebolondult, végre háromheti vajúdás után rászánta magát az operációra és az udvari hordszék újra megjelent a mester mórstylben épített oszlopos palotája előtt, ki erre famulusa kíséretében, ki a szükséges orvosi instrumentumokat vitte utána, a beteg főúr palotájába sietett, ahol a jóbarátokon kívül Cordovának összes orvosai is megjelentek, miután ezek mindannyian kételkedtek Maimonidesz diagnózisának a helyességében.

A mester a nála megszokott hidegvérrel és biztos fogással végezte a trepanaciónak nevezett műtétet. A koponyafúró recsegett, a főúri beteg ordított és kínjában mindenáron táncolni akart, ha le nem fogták volna és midőn a koponya megnyílt, az orvosok a legnagyobb dícsérettel és elismeréssel honorálták a zsidószármazású orvos mély tudományát és nagyhírű bölcseségét, mert az agyvelőn csakugyan egy hosszastestű, vékony féreg volt látható.

Maimon mester ekkor egy finom csipesz után nyult, hogy a mozdulatlanul fekvő férget az agyvelőről eltávolítsa.

- Ne érintsd, mesterem, különben megölöd a beteget! kiáltá el magát egy sohasem hallott idegen hang a háta mögött, úgy, hogy meglepetve ejtette el a műszert kezéből és gyorsan hátrafordult.

- Mit, te nem vagy süketnéma? És engem megcsaltál! rivallt rá a haragtól egészen nekiveresedve.

A famulus remegve és sápadtan állott előtte.

- Oh, bocsásd meg, Magister illuminatissimus, e cselt, melynek okát otthon felfedezendem előtted. Most erre nincs idő! - esdeklé előtte halkan. - Siess a beteg életét megmenteni. Nézd, mesterem, a féreg hegyeskarmu lábacskáival erősen az agyvelő szövetébe kapaszkodott. Ha erővel lerántod, megsérted az agyvelőt és a beteg veszve van.

- Hogyan távolítsam el máskép a férget? - kérdezte a mester megszégyenülve.

- Ezt magad is tudod, bölcs tanítómesterem, hiszen egyik kéziratodban tenmagad írtad meg, hogyha a Carthusia-fának a levelét a féreg elé tartják, bárhol legyen is, magától rögtön arra mászik. Nézzed, egy Carthusia-ágat előre magammal is hoztam, válaszolta a tanítvány szerény hangon, mire a mester a féreg elé tartotta a galyacskát és az azonnal annak egyik levelére mászott.

A főúri beteg meglékelt koponyája pár hét alatt behegedt és meggyógyult. Moizes ben Maimon orvosi dicsősége megint új babérral gyarapodott, még pedig azzal, hogy a legkatholikusabb spanyol király ő felsége udvari orvosává nevezte ki és kitüntetésekkel halmozta el, amelyeknek annyira megörült, hogy famulusának ravasz cselét, midőn ez elmondotta neki a már tudvalevő indítóokokat is, megbocsátotta.

A teremtés titka.

Sok útja van az életnek, melyek az embert romlásba döntik és a földalatti hatalmak kezébe adják.

A birvágy hatalma erős, a dicsszomj ereje fékezhetetlen, a féltékenység és irígység hatalma pedig félelmes; de legfékezhetetlenebb és legrettentőbb szenvedély a világon egy nagy elmének a kielégíthetetlen tudásszomja. Ez a megrontója minden földi boldogságnak és a lelket utoljára is a sátán körmei közé kergeti.

Igy volt Moizes ben Majmonnál is. Mennél többet tudott, annál többre vágyott. A csendes, szerény természetű ember gőgös és praepotens kezdett lenni és merész elbizakodottságában, olthatatlan tudományszomjától hajtva, magát a teremtés titkait, az emberi létnek és a halálnak a rejtélyét igyekezett kifürkészni és megfejteni.

Sokat vitázott erről Northon Tamással, a volt famulusával, ki magát Manasszénak nevezte s ezt a nevét mestere most is megtartotta és akit ama nevezetes műtétje óta nem szolgájának, hanem társának és adeptusának tekintett és akivel azóta elválhatlanok voltak.

Tanulmányaikat, kísérleteiket együttesen végezték és a hol az egyik a sikerben kételkedett, segítségére jött tudományával és érveivel a másik, így aztán közösen átbúvárolták a tudományoknak minden ágát és mélységét.

Egyik nap, midőn a görebekkel, olvasztókemencével és mindenféle csudával telerakott officinájukban együtt munkálkodtak, a mester boszúsan és türelmetlenül vetette magát egy magashátu karszékbe és hosszú ideig némán farkasszemet nézett egy halálfővel, mely az egymásra rakott disznóbőrös foliánsok tetejéről vigyorgott rá üres szemgödreivel.

- Miért vagy oly elégedetlen, mester? - kérdezte az adeptus egy idő mulva.

- Miért? Mert nincs érdemleges tárgyunk a búvárkodásra.

- Dehogy nincs! A legszebbet és legnagyobbat keressük. A bölcsek kövét és az aranykészítés titkát.

- Keressük... de most három évig várnunk kell, míg az élet és kiválás tinkturája megérik. Csak akkor folytatjuk tovább a kutatást. Nos, és addig mit csináljunk? Magunkat is érni tegyük el az idők tárházába, mint a pillék és hernyók bábjai? - kérdezte gúnyosan.

- Ecce! Erre nem is gondoltam! Mit tegyünk hát?

A mester kis ideig merőn nézett fiatal társára mélyen bent ülő tüzes szemeivel.

- Hallgass hát rám, carissime! Te engemet a tudományokban és ismeretekben már jóformán túlszárnyaltál, miután te, hogy úgy mondjam, egyszerre nyelted el azt, amiket én az évek hosszú tapasztalataiból lassan összegyűjtögettem. Csitt, ne szólj közbe, nem szemrehányás akar ez lenni!... Épp azért a te elméd és szellemed szabadabb, világosabb, mint az enyém és nincs annyira a földi dolgokhoz kötve, ez okból egyesülnünk kell, hogy a tudományoknak arra az útjára lépjünk, amelyre tudós elődeink és bölcseink, talán gyávaságból, nem mertek lépni.

Manasszé kiváncsian nézett a mesterre, akinek arca égett és szemei különös fényben izzottak.

- S mely út lenne az?

- A természet titokteljes teremtő és romboló erejét kilesni és magát a teremtés nagy rejtélyét megoldani... - kiáltá rezgő, ünnepélyes hangon.

Mély csend követte e merész szavakat és a tágas műhelyben csak az üveggörebekben és olvasztótégelyekben forralt keverékek sistergése hallatszott, mert a tanítvány megdöbbenve nézett mesterére.

- Uram és mesterem, kezdé azután, én még sokkal fiatalabb és tapasztalatlanabb vagyok, semhogy az igazságot a hamisságtól megkülönböztethessem és nem tudom megtalálni azt a határt, hogy meddig szabad a kutató emberi szellemnek a természet szent műhelyébe behatolni?

- Gyarló és gyönge okok! De folytasd... - szólt közbe a mester gúnyosan.

- Ha pedig tovább gondolkozom rajta, bűnös merészségnek tartom, mely a Teremtő haragját zúdíthatja a kísérlő fejére.

A tudós gúnyosan és dölyfösen felkacagott:

- Milyen gyengévé és szószátyárrá tett a félelem. Hiszen ez valóságos védőbeszéd a gehenna ellen. Tudd meg, te gyengeség, hogy minden ami van, az az emberi szellem tulajdona. Vizsgálhatja, elemezheti, felhasználhatja, amire és ahogyan akarja. Az ég, föld, tűz, víz és levegő mind az ő alattvalói! Szabad neki szelleme szárnyait kibontani, hogy a Mindenség végtelenjében körülcsapongjon; szabad neki vizsgáló pillantásait az égbolt csillagmilliárdjairól a földkebel legmélyébe sülyeszteni és hogy mindezeket megtehesse, épp azért adta neki a teremtő azt az isteni erőt, hogy vizsgálódjék, kutasson, míg azt az igazságot megtalálja, mint lehet alkotni és teremteni.

- Uram és mesterem, félek tőled. Szavaid istenkáromlásként hangzanak.

- És miért? Lehet-e nagyobb dicséret az istenségre nézve, mint ha egy általa teremtett lény az ő tökéletességét igyekezik megközelíteni, - veté közbe hidegen. - A mithológia regéli, hogy Prometheusz azért vonta magára az istenek haragját, mert az égből orzott tűzzel emberi lényeket teremtett. Ez a Prometheusz bizonyára hatalmas kutató szellemű ember vala, kit az akkori haszonleső pogány papok, hogy a népet fel ne világosíthassa, eltettek láb alól. Hidd el, fiam, folytatá merész ékesszólásával, az isten nem haragudhatik arra az emberre, ki az igazságot keresi! Hát mi van abban, ha a rejtély megoldva lesz? Egy pillanat alatt a régi világtestet összeomlaszthatja és annak romjaiból egyetlen »legyen« szavával újat teremthet.

- Oh, mily szédítőn magas röpte van nagy szellemednek, mester! Én nem bírlak téged e magasba követni.

- Mit, hát ennyire csalódtam volna benned? - rivallt rá haraggal. - Hát te is csak olyan gyáva és köznapi lélek vagy, ki megelégszik mindazzal, miket gyenge eszével felfogni képes? Menj, egy percig se tűrlek tovább magamnál!

Manasszé a mester lábai elé borult.

- Ne űzz el magadtól és a tudományok forrásától, mester! - esdekelt könyes szemekkel.

- Mit akarsz még? Tudsz annyit, a mennyivel a köznapi emberek között híres és ünnepelt lehetsz. Eredj azokhoz!

- Mondd hát, mit tegyek, mit kívánsz tőlem?

- Azt, mi után magad is sóvárogsz! A tudományok útján velem karöltve búvárkodni, kutatni és keresni az igazságot, - felelé a mester csillapultan.

- Hol és miben rejlik az igazság?

- A világszellemben, a mindenség összességében.

- Akkor követlek mindenhová! Általad vezetve, nem tévedhetünk, - fogadá lelkesülten.

A tudós helyeslőleg bólintott:

- Most beszélsz úgy, mint tőled vártam! - s e szavaknál felkelt és tölgyfából faragott, ormózatos könyvszekrényének egyik titkos zárra járó rejtekfiókjából egy ezüstzárral ellátott nagy könyvet vett ki.

- Olvastad ezt a könyvet? - kérdezte komolyan.

- Gyakran olvastam a benne rejlő csodás titkokat és a csodálat érzése mellett, megvallom, többször borzadály fogott el.

- Mint vélekedsz a benne rejlő titkokról?

- Kételkedem azok igazságában.

- Kétely és mindig kétely! - mormolá a tanár boszusan. - A józan ész meggyőződést kíván. Legyen tehát, meg fogjuk kísérelni.

- Miképpen? Van-e hatalmunk arra, hogy az elemek szellemeit előidézzük? Vannak-e hozzávaló eszközeink, hogy e könyv csodáit megvalósítsuk?

- Megint csüggedés! - mondá szemrehányólag. - Mi nem azzal kezdjük, hogy új világokat, óriás embereket, minők voltak a Nephitimek és Goliáthok, avagy csudálatos új állatfajokat teremtsünk, a mi által milliókra menő teremtmények s megszámlálhatatlan csillagok semmisülnének meg. Oh nem, mi csak a teremtés nagyon kisméretü csudájával akarunk megpróbálkozni! - e szavaknál feltárta a könyv pergamentlapjait és rámutatott annak egyik fejezetére.

- Figyelj, amint következik! - és olvasni kezdte szilárd és meggyőző hangon:

»Ölj meg egy ép, egészséges embert, akinek életévében a hetes szám benne legyen, de a hétszer hét évszámot túl ne haladja és vagdald szét testét oly apró darabokra, amint csak teheted és tedd belé egy teljesen légüres üvegburába és cseppents rá az életrehívás esszenciájából hétszer hét cseppet. (Ez az esszencia készül az életgyökér és tetemoldófű nedvéből, a halhatatlanság balzsamából és az Óriáserőfű virágjának a kivonatából, mint ahogy a csillag szignuma alatt leírva vagyon. Az előírt súlyokat, ember, pontosan betartsad! A füveket és ingredienciákat a leírt helyeken keressed! A vért hullató virágot pedig pontban abban az időben szedjed, midőn az éjszaka a hajnal mesgyéjét eléri, különben életretámasztás helyett ölni fogsz!)... Kilenc hónapok elteltével ez az ember élni fog. Semmiféle fegyver nem fogja és halhatatlan leend!« - Dicső és csudálatos dolog. - Ezt fogjuk megkísérelni! - kiáltá lángoló tekintettel.

Manasszé nem osztotta mestere elragadtatását, sőt inkább félni látszott tőle, mert kissé remegő hangon kérdezte:

- De ki fogja magát erre a veszedelmes experimentumra elhatározni? Ki lesz az az ember, aki feláldozza magát?

- Én, vagy te! Hogy melyikünk lesz a kettő közül, azt a sors fogja elhatározni, - felelte megingathatlannak látszó elhatározottsággal.

Félelmes csend támadt a szavakra a komor, boltozatos teremben.

- Oh, mester, szándékod rettenetes! - kiáltá Manasszé halotthalványan. - Hagyd ezt az átkos könyvet rettenetes rejtélyeivel és kárhozatra vivő csudáival. Még csak gondolatára is borzadok, ha a sors azt határozná, hogy én döfjem szívedbe a tőrt. Ha pedig engem érne a sors, öreg szüleim, kiknek egyetlen fia vagyok, utánam halnának meg bánatukban.

A tanár homlokán kidagadtak az erek és arca tűz-lángba borult az indulattól.

- Lódulj szemeim elől, gyáva féreg! Ne lássalak egy percig se tovább a házamnál! - kiáltá rettenetes hangon.

- Mesterem!... tanítóm!

- Takarodj előlem! Menj vissza oda, ahonnan jöttél, a röghöz tapadó, köznapi gyáva emberekhez, a hitvány porhoz, amelyből alkottattál, - rivallta dörgő hangon.

- Mesterem!... tanítóm! Ne űzz el magadtól! Nem tudok távozni házadtól, mert... - e szavaknál remegve hallgatott el és látni lehetett rajta, minő heves harcot vív önmagával és minő háborgás tombol bensejében.

E heves lelki tusa azonban nem tartott sokáig. Megtörve borult le tanítója elé és könyes szemekkel átölelte annak térdeit.

- Te is voltál ember, te is voltál fiatal, én mesterem és tanítóm, ítélj hát igazságos mértékkel! - kiáltá esdeklő hangon.

- Mit akarsz ezzel mondani? - kérdezte zordonan.

- Azt, hogy nemcsak a tudományok iránti vonzalom, hanem leányod: Deborah iránti szeretetem köt házadhoz, ki megigérte, hogy nőm leend. Van-e lelked már most a szörnyű áldozatra? Ha engem ölsz meg, megtöröd leányod szívét, ha én öllek meg, véred elválaszthatlan gátat emel közénk! - kiáltá és a zokogástól elcsukló hangon esdeklett, könyörgött neki, hogy mondjon le szörnyű elhatározásáról.

Moizes ben Maimon azonban kemény és megingathatlan maradt, mint a márvány.

- Vallomásod nem térít el szándékomtól. Helyetted találok majd másvalakit! Menj! El szemeim elől! - parancsolá fagyosan és az ajtóra mutatott.

E hajthatatlan kijelentésre Manasszé az elkeseredéstől magánkívül ugrott fel térdeiről:

- Áldozz hát fel telhetetlen tudományszomjadnak, te szörnyű ember. Megadom magamat! Ölj meg! Testem, lelkem a tiéd!... - kiáltá a fájdalom és kétségbeesés tompa, lemondó hangján.

A tudós haragvó arca egyszerre kiderült.

- Látom, eszedre kezdesz térni. Hidegvér és nyugalom tehát mindenekelőtt. Úgy lesz, mint mondám. Sorsot fogunk huzni!

Manasszé némán hajtotta le fejét.

- A sorshúzás előtt ünnepélyesen megesküszünk a Jehovah szent nevére, hogy az, aki életben marad, mindaddig szemefényeként őrzi és gondozza a testrészeket magában rejtő üvegburát, míg az újraéledés csudás munkája a halhatatlan emberi lény képében teljesen be nem fejeződik és bármi történjék is, sem irígységből, sem a lelkiismeret-furdalástól gyötörtetve, nem fogja szétzúzni az edényt, hogy a benne rejlő emberi életet, a titkos tudományok csudáját megsemmisítse, - mondá a tudós és elővéve szekrénye rejtekéből a szentirást, mindaketten rátett kézzel és az izgalomtól tompa hangon megesküdtek a legszentebb isten nevére.

- Egy kérdést még, mester! Nem fogják az emberek keresni és kutatni az okát, ha egyikünk vagy másikunk ilyen rejtélyes és váratlan módon eltünik? Ezt jól meg kell gondolni!

- Erre nézve már gondoskodtam. Ha én leszek az, úgy azt hiszik, hogy a sanhedrinnak már bejelentett hosszú tengeri utamra indultam. Ha pedig te, úgy azt fogom hirdetni mindenfelé, hogy szüleidhez: Britanniába utaztál. Ne legyenek aggályaid; mindenről gondoskodva van és már minden elő van készítve az általad jól ismert titkos kamrában. Jer tehát, ne vesztegessük az időt. A sorshúzásnak a tett helyén, a titkos kamrában kell eldőlnie... Óh, szentséges Jehovah, add, hogy énreám essék a sors, hogy én lehessek a tudomány mindenhatóságának

halhatatlan hirdetője. Jerünk! - kiáltá olyan vad szenvedélyességgel, hogy minden porcikája megremegett bele.

Manasszé minden ízében megrázkódott.

- Most? - kérdezte remegő ajakkal.

- Most hát! - förmedt rá türelmetlenül. - Vagy tán gyáva vagy? Akkor menj! - tette hozzá leírhatlan megvetéssel, mire Manasszé tompa felkiáltással rohant a terem végébe és egy rántással felszakította a titkos ajtócskát, mely egy csillagászati jegyekkel telerajzolt tábla mögé volt rejtve.

A kamara felülről kapta a világosságot és közepén, a vörös márványasztal szomszédságában egy óriási nagy üvegbura állott légszivattyúval összekötve.

A márványasztalon achátból, chalcedonból és hegykristályból faragott csudálatos alakú üvegcsék állottak, mellettük pedig egy hosszú, háromélű tőr hevert hideg csillogással.

A mester egy fekete és egy zöld golyócskát dobott egy ércöblönybe és tetejével lefödve, erősen megrázta:

- Amelyikünk a zöldet veszi ki, az fog meghalni és halhatatlanul újra feltámadni. Bár engem érne ez a szerencse!... - és ezzel egyszerre belenyúlva az öblönybe, midőn összeszorított markukat szétnyitották, Manasszé rekedt kiáltást hallatott, mert a zöld golyót ő húzta ki.

- Óh, én szerencsétlen, még szüleimtől se bucsúzhatok el egy utolsó öleléssel! - kiáltá halott-halványan... - Uram és mesterem, csak annyi időt adj, míg szüleimet megölelhetem és Deborah-tól elbucsúzom... csak egy hetet... három napot! - esdeklé fulladtan, a mester azonban rettenetes szenvedélyétől elvakulva, őrjöngő türelmetlenségében villámgyorsan felkapta az asztalon heverő tőrt és tanítványa szívébe döfte.

- Jehovah bocsássa meg neked... szüleim... Deborah... - csak ennyit tudott elhaló hangon hörögni, azután összeroskadt.

Rettenetes munka vette most kezdetét. Moizes ben Maimon keselyűként rohant a halottra s a tudomány lázától űzetve, hihetetlen gyorsasággal darabolta szét eszközeivel az egész testet, amelyet azután az üvegbura alá helyezve, az előírás szerint rácsepegteté az életadó és feltámasztó csudabalzsamokat és kiszivattyúzva belőle a levegőt, mindent rendbe hozott a kamrában, aminek megtörténte után lezárta a titkos ajtócskát és három hónapig nem lépte át annak küszöbét.

De ez a három hónap rettenetes idő volt neki... Ámbátor hidegnek és nyugodtnak mutatta magát, de bensejében a kétségnek és türelmetlenségnek emésztő lávája forrongott... s valahányszor Deborah leánya, vagy mások kérdezték tőle, »hová lett kedvenc tanítványa?«... és ő nyugodtan azt felelte rá: »haza utazott!« - szeretett volna felordítani olyan hangon, hogy egyik földsarktól a másikig hangozzék: »Őrültek, bolondok! Ott hever atomokra vágva a titkos kamrában - s míg ő a feltámadást várja, én a kételyek és a rettegés kárhozatában fetrengek«.

Gyakran azt hitte, meg kell őrülnie, mert éjjel-nappal Manasszé halvány árnyát látta maga előtt imbolyogni, szemrehányó, szomorú tekintetével.

Ilyenkor égnek meredő hajjal szaladozta be napfényes kertjének madárdaltól hangos ösvényeit, onnan meg rettegve rohant vissza műhelyébe, mert úgy tetszett neki, mintha magas alakja kettős árnyékot vetne a porondra.

- Az egyik Asmodainak, a kísértő sátánnak az árnyéka... Már mellém szegődött, - kiáltá és elővéve a teremtés titokteljes könyvét, dühösen ütött rá öklével.

- Meglássuk, mi rejlik hát benned, igazság-e, avagy fantazmagória?... Utóbbi esetben a poklot fogom fölidézni, hogy sülyesszen el minden önváddal és gyötrelemmel együtt.

A harmadik hónap elteltével a negyediknek az elején végre benyitott a titkok kamrájába... Egy ideig azonban vadul dobogó szívvel állott az ajtó előtt... Mit rejt ez az ajtó maga mögött?... A másik pillanatban azonban hangos diadalordítás harsant fel ajkairól, mert az üvegbura alatt nem apróra vagdalt hús és csontrészecskék hevertek, hanem egy rendes emberi alakba formálódott test, minden részecskéjében összeforrva, minden ízében összealakulva, de átlátszó, kocsonyaszerű állapotban.

Örömmámorban úszva, alig tudott megválni a csudás látománytól, azután kertjébe sietett, hogy égő homlokát a balzsamos levegőben lehűthesse.

Csudálatosan nyugodtnak és megkönnyebbültnek érezte magát és diadalmasan kacagott, midőn a porondra vetődött árnyékát meglátta:

- Hahaha! - Asmodai, nem kísérthetsz többé. A teremtés fényében nincsen árnyék! Nincs hová bújnod!

Tanítványai és kartársai alig ismertek rá:

- A mester feltalálta a megifjulás italát, - suttogák háta mögött és napról-napra nagyobb csudálattal és elragadtatással hallgatták tanításait, amelyeket a tudománynak mindenhatóságáról tartott, csak az agg Eleazár ben Vocair, a talmudmagyarázó és kabbalista rázta rosszalólag ősz fejét:

- Moizes ben Maimon nem Jehovah törvényeinek szellemében tanít, az a tűz, mely szellemében árad, nem az igaz hit, hanem a Gehenna tüze... Emlékezzetek szavaimra! - mondotta egyszer a sanhedrinban[5] - mire a többiek azt gondolták magukban, hogy az irígység beszél belőle.

Az ötödik hónapban a test alakja még inkább kiformálódott s veszteni kezdé átlátszóságát; a hatodikban teljesen kiképződtek az idegek és véredények. Látni lehetett a szív lüktetését, mely szivattyúként lövellte szerteszét a vért a test minden részébe. A hetedikben az alak már lassan meg is mozdult s minden életszerve rendesen végezte működését az újjáteremtett testben, de arcát még ráhajtott karjaitól nem lehetett látni; a nyolcadik hónapban azonban Manasszé arca is látható lőn és vonásai ugyan a régiek maradtak, de valami földöntúli szépség sugárzott róluk és midőn a mester a kamrába lépett, szemeit felnyitotta és szívetnyerőn rámosolygott.

Moizes ben Maimon a földöntúli szépséget és mosolyt látva, egy pillanatig megkövülten állott helyén, mert elrémítő sejtelem, szívetreszkettető aggály járta át egész valóját, ha a jövőre gondolt:

Nem-e fog átkos csapásként nehezedni az egész emberiségre, ha a teremtés könyvének ezt a homo novusát[6] teljesen megérni és kifejlődni hagyja? Mert nem fogják-e az emberek ezt a közéjük szállt halhatatlan, megsebezhetlen és mindenttudó emberi lényt istenként imádni és miatta minden isteni törvényt és kinyilatkoztatást megtagadni?

[5] Sanhedrin, a főpapok, előljárók, vagy tudósok gyülekezete.

[6] Homo novus, a régi alchimisták hite szerint az életelixir és a mágia segélyével létrehozott ember, melybe a lelket a bölcsek köve hatalmával egy asztrálszellem helyettesítette.

Megrémült lelkében már látta a népeknek, nemzeteknek a gyülekezését, háborgását, egymással véres küzdelmeit. Új hit és új vallások fognak keletkezni. A gyermek szülei, a testvér testvér ellen ránt öldöklő fegyvert; a vér patakokban ömlik és az emberek oldott kévékként hullanak rakásra az új Istenért és kinyilatkoztatásaiért.

E gondolatokra valami nehéz, tébolyító nyomást érzett agyára nehezedni... A titkos kamra levegője fojtogatta, agya zúgott s valami benső kényszer váltig kísértette, hogy zúzza össze azt az üvegedényt, mielőtt még ez a csudaember teljesen újjáteremtődik.

Sietve távozott a kamarából és egész éjszakán át a régi bölcseknek, talmudmagyarázóknak, rabbiknak és kabbalistáknak az irataiban kutatott, de nem talált bennük semmi megnyugtatót aggályaira, vagy ha talált is, arra megint száz és száz ellentmondó kétely támadt lelkében.

Mit tegyen és mit cselekedjék?!

Megtörje-e a Jehovah szent nevére tett esküt és megsemmisítsen-e egy virágzó ifjú életet, mielőtt újra megszületett volna, vagy pedig megszületni engedje, hogy romlása legyen az egész emberiségnek?

E két nagy bűn közül melyiket válassza? Már a harmadik nap törte ezen lázban égő fejét, de csak arra a keserű igazságra jutott, amit kedvenc tanítványa mondott neki, midőn a teremtés könyvének csudás rejtélyei fölött vitáztak, hogy: »az ember ne kutasson a földöntúli dolgok rejtélye után, mert kárhozatra jut«.

- Legyen! - mormogá végre a kimerítő, hosszas lelkitusa után. - Én magam nem tudok határozni, hanem a tudósok és bölcsek nagy tanácsa, a sanhedrin elé terjesztem a dolgot.

A tudós kérelmére néhány nap múlva összeült a sanhedrin, a tudósok legjavából és legbölcsebbjeiből összeválogatva és midőn a gyülekezet feje, az agg Ben Vocair szólásra hívta fel, ragyogó ékesszólással úgy adta elő az egészet, mintha nem megtörtént, hanem csak egy vallási szempontból megoldásra váró képzelt dolog lenne.

A bölcs hittudósok, rabbik és talmudisták el voltak ragadtatva attól a sötét ékesszólástól, amelylyel az illető megrázó lelkiküzdelmeit, kétségbeesését, kételyeit és azt az apokalypticus világromlást és vallási küzdelmeket ecsetelte, amelyek belőle támadnának.

Csak egy nem osztotta ezt az általános elragadtatást és zúgó tetszésmorajt, az agg Ben Vocair, hanem beesett szemeiből olyan tekinteteket lövellt rá, mintha lelkébe látna, mintha azt akarná neki mondani:

- Veséidbe látok, Moizes ben Maimon! Ezek a te önnön kételyeid és saját lelkednek a vádló kiáltása ítélik el átkos és telhetetlen tudományszomjadat.

Áron ben Marked, jogtudós, Elias ben Hamai, talmudmagyarázó ellenben égig magasztalták ezért a nagytudományú vitakérdésért és mindjárt meg is kezdték tudományuk egész apparátusával vitatni a dolgot, mely vita egész késő estéig eltartott és akkor a sanhedrin ünnepélyesen kimondotta, hogy: »az emberiség jóvoltáért a Jehova szent nevére tett eskü megtörhető, az a csudaember pedig még születése előtt megölendő«.

Ben Vocair az egész vita alatt hallgatott és midőn ezért Mizraim ben Chofel kérdőre vonta, azt felelte neki:

- Annak idején én majd egy másik kérdéssel állok a sanhedrin elé. Elégedjetek meg most ennyivel.

Az egész nagytanács elcsudálkozott azon, hogy a határozat kihirdetése után milyen mély szomorúság vett erőt Moizes ben Maimonon. Magas alakja szinte összeesettnek látszott, midőn komor fejhajtással bucsút véve, távozott a nagytanácsból és kétszer is elment a saját kapuja előtt, mintha idegen ház lenne.

Most mit tegyen hát? A sanhedrin határozata után még nehezebb volt a választás, mert nem akarta azt teljesíteni.

Sok olyan jutott eszébe, amikre eddig nem gondolt, sok olyant látott, amit eddig nem akart észrevenni.

Most már észrevette leányának, Deborahnak, akit szeretett, titkos bánatát, mely attól a naptól fogva kezdődött, midőn Manasszé minden bucsúvétel nélkül eltünt házából és azóta hírt nem adott magáról? Látta Ben Vocairnak vádoló és gyanakodó pillantásait s lelki szemei látták egy családnak a kétségbeesését, kinek egyetlen fia nem tér haza sohasem.

Mindezekre nem gondolt, de mindjárt meg is feddte magát érettük:

- Milyen gyenge és gyáva lettem! - mormogá egy kézirattekercs után nyúlva: Mit mond Abn ben Zoriah? »Ha választanod kell, válaszd a rosszból a kisebbet.« Ime, a sanhedrin ítélete is ez! Ma van a nyolcadik hónap utolsó napja, még tehát várhatok.

Csakugyan várt még hét napot és akkor benyitott a kamrába.

Nem minden félelem nélkül közeledett az üvegburához és az irtózat egy nemével rántotta le róla a ráterített nehéz selyem takarót.

A rá várakozó nehéz feladat dacára se tudta megtagadni, hogy lelke kevély diadalt ne érezzen, midőn látta, hogy az üvegbura alól az ő tudományának a szülöttje: a halhatatlan ember mosolyog az ő feldúlt arcára.

Kevély büszkesége azonban csak egy futó pillanatig tartott és a másik percben elszántan kapta fel az asztalnak támasztott nehéz vaskalapácsot és megforgatta a feje fölött.

- Mester! Elfeledted Jehovah nevére tett esküdet? - hangzott sírbolti tompa hangon az üvegbura alól.

E vádló szavakra csak egy elfuló dühordítással válaszolt és lesújtó kalapácsával ezer darabra zúzta az üvegburát, amelyből darabokra szétomló, élettelen hústömeg zuhant az eszméletlenül összeroskadó mester mellé a márványkockákra.

Hosszú idő mulva tért csak magához és szédülő agygyal tápászkodott fel. Kis ideig vadul elmeredő tekintettel nézett a véres maradványokra, azután felfeszítette a padlat néhány márványkockáját és azok alá rejtett, temetett mindent... és midőn az utolsó kockát is vissza-illesztette, térdre omlott és büszke fejét a hideg márványra hajtva, sokáig imádkozott.

Könyves szobájába visszatérve, tüzet rakott a kandallóba, aztán a félelem és irtózat egy nemével vette elő szekrénye rejtekéből a gyógyítás és teremtés könyveit és elfordított fejjel hajította az olajfahasábok lángjai közé.

Midőn a könyveknek utolsó lapja is lobbot vetett, leányát: Deboráht szólította szobájába s kis kezeit gyöngéden a magáéba szorítva, maga elé ültette és sokáig némán nézett leányának halavány és bánatos arcába és amint így nézte, egyszerre forró könycsepp hullott Deborah kezére.

- Atyám, kit siratsz? Manasszé meghalt? - sikoltott fel egy rögtöni balsejtelemtől megkapatva.

A tudós némán intett és elfordította a fejét kétségbeesetten zokogó leányától.

Másnap reggel egy hosszú vöröstaláros templomszolga jelent meg nála és a sanhedrinba hívta délutáni három órára.

Midőn a félhomályos komor, boltozatos terembe lépett, megrezzenve látta, hogy nem a nagy sanhedrin van összegyülekezve, hanem ennek az a része, mely vádolni és ítélkezni szokott és ennek a feje Ben Vocair, az ő legelkeseredettebb ellensége.

Hogy vele nem közölték a gyűlés okát, sejtette, hogy őt akarják vádolni, s ennek dacára hideg egykedvűséggel foglalta el helyét s mereven nézett Ben Vocairra, kinek mélyen bent ülő szemeiben a káröröm fénye villogott.

Alig, hogy elfoglalta helyét, az agg kabbalista tompa, érctelen hangján tüstént megszólalt:

- Egy kérdést ígértem nektek, testvéreim! Kérdésem íme ez: Moizes ben Maimon, hová tetted kedvenc tanítványodat, Manasszét?

Halk, meglepetésszerű moraj zúgott fel a teremben és a tudós, mintha kígyó csípte volna meg, szökött fel üléből.

- Mi közöd van az én tanítványaimhoz? Mi jogon mered ezt kérdezni tőlem? - kiáltá harsányan.

- A bíró jogán, a törvény hatalmánál fogva! Moizes ben Maimon, tagadd, ha mered, hogy tanítványodat feláldoztad istentelen és kárhozatos titkos tudományodnak, a Gehennára való fekete mágiának... s amiket a nagy sanhedrinban példaképpen elmondtál te, azokat meg is cselekedted műhelyednek titkos rejtekében! Hazudj, ha tudsz! Tagadj, ha mersz! - sziszegte gyűlölködő hangon, mialatt az elszörnyedés tompa, elítélő moraja zúdult fel minden oldalról.

Moizes ben Maimon sápadt volt, mint a halál s hatalmas alakja meg-megrázkódott a felindulástól. Tudta, mi vár reá, de azért hazudni nem tudott, hogy megmentse magát. Ezt az örömet nem akarta gyűlölködő ellenségének megszerezni.

- Minden úgy van, mint mondád, Eleazár ben Vocair! Én mindazokat megcselekedtem és végrehajtottam a nagy sanhedrin határozatát! Most tehát várom az ítéletet! - mondá szilárdan és szavai után kis ideig félős, nyomasztó csend uralkodott a teremben.

- A titkos sanhedrin nem ítél és nem büntet, te azt jól tudod. Amiket cselekedtél, azokért számolj önmagaddal és Istennel! Innen távozhatsz békében, mert amik itt elhangzottak, azok mélységes titkok maradnak mindenki számára, azt azonban ne feledd: aki szelet vet, vihart fog aratni! - mondá Ben Vocair a kielégített gyűlölet diadalmas hangján.

Moizes ben Maimon erre távozott a gyűlésből, de senki sem követte, mert a többiek még ott maradtak tanácskozni és midőn kilépett a karcsú oszlopoktól emelt mórízlésű csarnokból, keserű és haragvó tekintettel nézett visszafelé:

- Győztél, vén vipera, bennem vannak a méregfogaid, - mormogá. - A titkos sanhedrin nem ítél, nem büntet; de ezt úgy kell érteni, hogy mélységesen eltitkolja ítéletét a vádlottak előtt. Tudom jól, hogy most fölöttem ítélkeztek és tudom azt is, hogy e naptól kezdve, bármi rossz érjen az életben, az mind a ti kezeitekből hull reám.

És ebben igaza volt!

Mert attól a naptól kezdve csapás-csapás után érte. Bármihez fogott, semmi sem sikerült neki. Pompás palotája híres kéziratgyűjteményeivel leégett; leánya, a szép és szelíd Deborah bánatában meghalt, barátai pedig egymásután elhagyták, sőt, hogy utolsó vígaszától is megfoszszák, egyetlen egy tanítvány se ment leckéit hallgatni.

Végre, hogy egészen beteljék a keserű pohár, irígy kartársai titokban beárulták az inquizíciónak, hogy megrontó varázslással foglalkozik és az ördöggel cimborál.

Emiatt, hogy kínpadra és máglyára ne kerüljön, Afrikába, egy mór fejedelemnek az udvarába menekült, honnan csudás gyógyításai révén elébb Mogadorba, utóbb pedig Tuniszba hívták; de itt sem volt neki nyugta, mert nemcsak a mohamedánok, hanem a saját irígy hitsorsosai is szünet nélkül üldözték és gyanusították annyira, hogy Muley Abbas szultán végtére börtönbe vettette és halálra ítélte, »kegyelemből azonban megengedte neki, hogy a halál nemét saját maga választhassa ki magának«.

Moizes ben Maimon az ereit kívánta felvágattatni, ami meg is történt, de nagy tudományával és két hű tanítványának segélyével megmentette önmagát és egy francia hajóskapitány segítségével szerencsésen megszökött Tuniszból és Egyptomba menekült.

Azonban itt sem lehetett maradása, az irígység és rosszakarat egyik városból a másikba üldözte, midőn arra határozta magát, hogy Franciaországba, vagy Némethonba fog menekülni, amiben azonban bekövetkezett halála megakadályozta.

* * *

Igy halt meg ez a tüneményszerű ember, aki korának, mondhatni, csudája vala, és akinek nevéhez, korát meghaladó nagy tudományáért, a mesék és legendák egész hosszú sorát fűzték.

HALLER GÁBOR FEJE.

Kemény János ült Erdély fejedelmi székén, midőn egy szép napon vagy harminc főből álló török lovascsapat robogott be Apaffy Mihály nemes uramnak ebesfalvi portájára, egy nagyszakállú aga vezetése alatt.

- Itthon van az urad? - rivallt rá egy arra őgyelgő cselédre, ki annyira megijedt a hosszú dárdás, nagy turbános lovasoktól, hogy csak a feje biccentésével mutogatta, hogy ott benn van a házban.

- No, hát ha itthon van, hívd ki, hadd beszéljek vele! - De erre már nem volt szükség, mert a nagy lódobogás zajára Apaffy Mihály uram is megjelent a tornácra nyíló egyik ajtóban és majdnem összeütközött a befelé iparkodó agával.

- Kegyelmed Apaffy Mihály nemes uram? - kérdezte tőle az aga.

- Én vagyok, szolgálatodra, derék aga!

- No, hát ha te vagy, akkor béke veled! Kösd kardodat az oldaladra, ülj lóra és kövess bennünket tüstént Kis-Selyk alá, az én uramnak, a nagyhatalmú Ali pasának az udvarába!

Apaffy uram meghökkenve lépett hátra.

- Én a nagyvezérhez, a táborba? Mit akarnak velem? - kérdezte nem éppen aggodalom nélkül.

- Azt ne tőlem kérdezd! Majd megtudod ott! Most pedig siess és engedelmeskedj a nagyvezér parancsának! - szólott mogorván az aga, mire Apaffy uram belátta, hogy engedelmeskednie kell mindenáron, azért hát sietve kötötte fel nehéz kardját és elbucsúzott a feleségétől, de hogy valamiben mégis ellenkezzék a törökkel, nem lóra ült, hanem egy könnyű szekérbe fogatott be és nagybúsan helyezkedett el annak medvebőrrel bevont ülésén.

- Legalább ha valami non putarem történik velem, András majd hírül hozza a feleségemnek, - dünnyögte olyformán, hogy a mogorvaképű aga is meghallotta.

- Semmi sem fog kegyelmeddel történni, ha engedelmeskedik! - riadt rá türelmetlenül... - Most pedig siessünk!

Késő éjszakára hajlott az idő, midőn beértek a nagyvezér Kis-Selyk alatti táborába. Az őrök és előőrsök az egész táborral együtt békésen aludtak és a fülüket se billentették, midőn a szekér elzörgött mellettük, - csak Ali pasa virrasztott, mert alig hogy Apaffy leszállott a szekérről, két szerecsen mameluk széjjelhúzta előtte a vezéri sátor függönyeit.

Ali pasa a sátor hátuljában levő alacsony kereveten ült keresztbevetett lábakkal, háta mögött pedig két skarlátpiros selyembe öltöztetett szerecsen állott tenyérnyi széles, mezítelen handzsárral, melyeknek vasa ijesztőleg villogott a sátor közepéről alácsüngő lámpa fényében. Apaffy önkénytelenül a nyakához kapott, mintha már ott érezné a handzsárok hideg vasát és alig bírta a szokásos virágos szavakból álló üdvözlési formát elrebegni, de midőn a pasa sovány, epés arcán a harag és szigor helyett némi jóakaratú vonást látott, kezdett kissé megnyugodni.

- Kegyelmed Apaffy Mihály nemes uram?

- Én vagyok, nagykegyelmű pasa! - felelte Mihály úr magát másodszor is meghajtva.

- Te estél tatárrabságra Rákóczy György fejedelem szerencsétlen lengyelországi hadjáratában?

- Igenis, nagykegyelmű pasa! Több évig voltam tatárfogságban, de a murza elengedte a váltságdíj egy részét és hazabocsátott.

- Igazítson a nyelvén kegyelmed! Igenis, a murza elengedte a váltságdíj hátralevő részét, mert a felséges szultán, Erdély nagyhatalmú ura ezt megparancsolta neki. Sőt még ennél is többet fog tenni kegyelmedért a fenséges padisah!

- Értem? De hát mivel érdemeltem én ki a fenséges nagyúr kegyelmét? - kérdezte álmélkodva Apaffy.

A pasa nagy füstfelleget fújt maga körül csibukjából.

- A felséges szultán hallotta, hogy kegyelmed milyen becsületes emberséggel és okossággal viselte magát szomorú fogságában és türelmes viselkedésével mennyire meg tudta nyerni többi fogolytársának a szívét... Csakis terád néztek és a te szavaidra hallgattak! Aki tehát így meg tudja nyerni az emberek szíveit, abból jó uralkodó válik és egy országot is el tud kormányozni. Továbbá tekintetbe véve azt, hogy Kemény János uram, a fejedelem ő kegyelme, ez a háladatlan, hitetlen kutya el akar a magas portától szakadni és titokban a magyar királylyal praktikál, a felséges szultán elhatározta, hogy kegyelmedet minden további várakozás és haladék nélkül Erdély fejedelmévé fogja emelni...

Apaffy Mihálynak még a lélekzete is elakadt e szavak hallatára és hitetlenül csóválta a fejét.

- Engemet? Jól hallám szavaidat, kegyelmes pasa?

- Igenis, tégedet magadat. Ha nem vagy süket, hát megérthetted a szavaimat.

- De engem Erdély fejedelmévé emelni?! Lehetséges ez?!

- A nagyúrnak minden lehetséges! Amit ő akar az történik! - horkant rá mérgesen a pasa. - A felséges padisah akaratából az élőkből holtak, a fejedelmekből rabok, a rabokból pedig fejedelmek lesznek. Te szerencsés valál kegyelmét megnyerni. Élj okosan vele és vissza ne élj! E perctől kezdve Erdélyország fejedelme vagy!

- De, kegyelmes pasa, hogyan legyek én Erdély fejedelme? Egyetlen párthívem sincs!

- Az az én gondom! Majd azzá teszlek én! - felelte röviden a nagyvezér.

- De Erdélynek már van fejedelme: Kemény János!

- Ő kegyelmét bízzad rám, én majd elbánok vele érdeme szerint.

- De ismétlem neked, érdemes nagyvezér, hogy én a legkisebb nemes vagyok az országban. Jóformán a nevemet sem ismerik... - ellenkezett tovább is Apaffy, szinte izzadva szorultságában, mert ilyen nagy bajban még nem érezte magát sohasem.

- Ne beszélj annyit, hanem tüstént ülj neki és írdd meg az összehívó leveleket, amelyben országgyűlést hirdetsz, hogy a fejedelemmé iktatás ceremóniái mielőbb megtörténjenek! - riadt rá türelmetlenül a pasa.

- Országgyűlést hirdessek én? De hát kiknek írjak, kik fognak az én szavamra itt megjelenni? A székelységen kívül az egész ország Kemény Jánossal tart! - kiáltá kétségbeesett hangon.

- Irj a székelyeknek, írj azoknak, akiket ismersz! Mondom, a többi az én gondom, - válaszolá ellenmondást nem tűrő hangon a pasa és intésére az egyik apródja gyöngyházzal kirakott alacsony asztalkát, pergamentet, írónádat, tentát és pecsétviaszt hozott.

Apaffy nem ellenkezhetett tovább, hanem keserves sóhajtozás között nekiült az írásnak, miközben azzal vigasztalta magát, hogy felhívó szavára úgy sem fog egy lélek se megjelenni, hogy őtet fejedelemmé iktassák.

- Furcsák vagytok ti magyar urak! - dohogá boszusan szakállába a pasa, midőn látta, hogy Apaffy milyen keservesen szánja rá magát a fejedelemségre. - A padisah udvarában egymást érik a fejedelmi süveg után áhitozók, de azok nekünk nem kellenek! Akik pedig nekünk kellenének, mint te is, azok meg vonakodnak, - ki értse ezt?

Apaffy nem szólt rá semmit, hanem elbúsultan írta egyik országgyűlési meghívót a másik után, amelyeket még azon éjjel lovas csauszok vittek szét nagy sietséggel mindenfelé és midőn az utolsót is befejezte, nagy reverenciával kezdett bucsúzni a pasától, hogy hazatérjen, ez azonban a legnagyobb vendégszeretettel ottmarasztalta a táborban és egy sátrat jelölve ki a számára, két fegyveres őrt állított eléje, akiknek szigorúan meg volt parancsolva, hogy ne engedjék megszökni.

- Nyakig ülünk a bajban, - sóhajtá, midőn ágyára vetette magát és nehéz töprengései között csak az az egy vigasztalta, hogy nem lesz az egészből semmi, mert egy lélek se fog megjelenni az általa hirdetett országgyűlésre és koronációra.

Ez a reménye azonban nem teljesült, mert pár nap múlva megjelentek előtte a meghívott székely nemesek három-négyszáz főre menő fegyveres kísérettel és annak rendje-módja szerint fejedelemmé választották a kis-selyki templomban.

Erdélynek tehát egyszerre két fejedelme volt: Apaffy Mihály és Kemény János, ki ezalatt Nagyszebenben mulatott és egymásután adta az inyencebbnél inyencebb lakomákat és ebédeket a jó szebeni polgárok nagy örömére.

Mert Kemény János uram őnagyságának kiváló szenvedélye volt a jó asztal és egy lakomát ott nem hagyott volna fél Erdélyországért, mert ha egyszer asztalhoz ült, miatta kifordulhatott a világ mind a négy sarkából, mégsem kelt fel az asztaltól és egy jó szakácsot többre tartott az ország első tanácsosánál és minden államügynél.

A fejedelem a városházba szállásolta be magát, annak tanácstermében volt tehát lakomára felterítve.

A meghívott vendégek mindegyike kíváncsian nézett az előtte álló furcsa alkotmányra, amelyről nem tudták, hogy edény-e az, vagy serleg, enni vagy inni szoktak-e belőle? De még kíváncsiabban néztek a virágok és váralakú sütemények piramidjai között a fejedelem előtt álló emeletes cifra velencei üvegedényre, amely köröskörül csapokkal volt ellátva és a csapok alatt apró velencei üvegserlegek állottak.

- Uraim! - szólott a fejedelem, - ezt az én udvari cukrászom készítette az én saját utasításom szerint. Fő alkatrésze lengyel meggypálinka! Minden vendég számára félre van téve egy üveggel. Ez reggel stomachicum (gyomorjavító), délben appetitorium (étvágygerjesztő), délután concatorium (emésztőszer), este pedig dormitorium (altató)... azért tehát kóstoljunk meg egy pohárkával!

Ezzel elfordította a csapokat és az apró serlegekbe sötétvörös illatos lé ömlött, melyet a vendégek nagy magasztalások között hörpintettek fel, mire az apródok apró kosárkákban kékre és vörösre festett hattyútojásokat hordtak fel és meggyújtották a vendégek előtt álló ércedények alatt a borszeszt.

Most tudták meg, hogy ezek a furcsa alkotmányok gyorsforralók voltak és minden vendég maga főzhette meg a hattyú-, fácán- és fogolytojásokat.

A fejedelem nagyon örült vendégei meglepetésének, de a másik percben kedvetlenül ráncolta össze a homlokát.

- Hát Haller Gábor uram ő kegyelme miért nincs itt? - kérdé pohárnokától.

- El kellett utaznia, nagyságos fejedelem, de azt hiszem, még ma vissza fog érkezni.

- Kár! Ő az egyike azon keveseknek, kik érdeme szerint tudják megbecsülni a jó asztalt. Szerettem volna vele a mai új császármadármártást megízleltetni.

Ezzel a fejedelem intésére fel kezdték hordani az ételeket és a zene is megszólalt a karzaton, midőn az ajtónállók egyike Haller Gábor uram ő kegyelme érkezését jelentette, ki egyike volt Erdélyország leggőgösebb és legnagyravágyóbb urainak.

- No, ez derék! - kiáltá elégedetten a fejedelem és barátságosan integetett a belépő Haller felé, ki a vendégek nagy csudálkozására, anélkül, hogy szólt, vagy köszönt volna valakinek, egyenesen a fejedelem mellé lépett és komoly képpel súgott valamit a fülébe.

Kemény János harsogó hahotával kacagott:

- Hallottatok ilyent, urak? Haller uram most hozta hírül, hogy Ali pasa, a nagyvezér, Kis-Selyken megtette fejedelemmé Apaffy Mihály uramat!

A vendégek egyrésze erre a hírre kacagni kezdett, a másik pedig a fejét csóválta.

- El kell fogatni azt a lázadót, még pedig rögtön! - kiáltá Csáky László uram, kinek fia a fejedelem pohártöltögető apródja volt.

- Én is azt tanácsoltam a fejedelem őnagyságának. El kell fogatni és le kell a fejét üttetni rögtön! - szólott Haller Gábor helyet foglalva... - Bánffy Dénes uram, Kolozsvár főkapitánya induljon tüstént ellene a lovasaival. Azt a három-négyszáz embert Ali pasával együtt hoppon foghatja Segesváron.

- Azt én is megtehetem! Tüstént indulok! - kiáltá Wenzinger Konrád, a német hadak vezére, székéről felpattanva.

- Üljön kegyelmed vissza a helyére, még csak az ebéd elején vagyunk! - szólott a fejedelem nyugodtan.

- De, nagyságos fejedelem... - ellenkeztek Csáky és Haller uraimék egyszerre.

- Ne zavarjátok a lakomát, urak! Csak hadd inaugurálják Apaffy uramat. Hadd legyen meg neki ez a gyönyörűsége. Majd, ha befejeztük a mulatást Nagyszebenben, akkor megyünk eléje... Szégyen-gyalázat volna három-négyszáz ember ellen indulni! Azért nem hagyjuk félbe a lakoma-turnust! Hadd erősödjék egy kicsit, legalább érdemes lesz megverni! - viszonzá kicsinylőleg a fejedelem.

- De, nagyságos uram, ő jön elénkbe, már Segesvár alatt táborozik! - kiáltá Haller neki-tüzesedve.

- Hadd táborozzék, azért ne izgassa magát kegyelmed, hanem kóstolja meg ezt az új mártást... és folytassuk vígan a lakomát... Egy szó se legyen többet Apaffy uramról! - parancsolá Kemény János serlegét kiürítve, a szász urak pedig nagy vivátot kiáltottak rá.

Napok múltak, hetek mentek és a lakomák vígan folytak tovább, mígnem Kemény János egyszerre csak azt kezdte észrevenni, hogy két fejedelem mégis sok Erdélyországnak, erre azután megindította ő is hadait Apaffy ellen.

Apaffy még mindig Segesváron táborozott kisszámú seregével és csendes rezignációval várta, hogy mikor lesz a fejedelemségnek vége. Mert mióta megválasztották, nem volt egy nyugodt napja, nem volt egy jó éjszakája. Minden nap egy-egy rossz hírt hozott és most jött a legrosszabb, az a rémhír, hogy Kemény János tízezer emberrel közeledik Segesvár felé, neki pedig nincs több kétezernél. Csudának kell történnie, hogy a kocka jóra forduljon.

És ez a csuda megtörtént! A vitéz Kucsuk pasa kétezer emberével Nagyszőllősnél úgy tönkreverte Kemény János hadait, hogy a fejedelem, ki itt is az ebéd végéig halogatta az ütközetet, maga is elesett. Csak a fegyvereit találták meg, a holttestét nem, mert azt a lovak annyira összetaposták, hogy senkisem ismerhetett reá.

A nagyszőllősi ütközet után Apaffy szerencsecsillaga gyorsan közeledett a zenith felé. Kemény János hívei tömegesen pártoltak át hozzá és a legelsők között voltak: Csáky László és Haller Gábor uraimék, kik hűségüket és hódolatukat siettek bejelenteni.

Csak Kolozsvár meghódolása volt még hátra és ez is reményén felül sikerült neki, miután a fraternizációk és igéretek által megnyert gyalogőrség leverte a kevésszámú lovashadat és megnyitotta előtte a város kapuit.

* * *

Apaffy Mihályt nem nagyon emésztették az országlás gondjai, mert erőskezű, okos főtanácsosa: Teleki Mihály uram mindig rendbe hozta az ország dolgait, ha a kormányzás kereke néha itt-ott megakadt. Nem is sokat törődött tehát a kormányzással, hanem kedve szerint órásmesterkedett és nagy volt az öröme, ha valamennyi kisebb-nagyobb óráját úgy megreparálta, hogy valamennyi egyszerre ütött, csilingelt, és kakukozott; továbbá nem volt kedvesebb embere annál, ki valami régi római, vagy görög éremmel ajándékozta meg, amelynek szintén szenvedélyes gyűjtője vala. Az órásmesterség és numizmatika mellett igen nagy kedvelője volt még a jóféle óboroknak is és ebbeli örömeit néha-néha csak az zavarta meg, ha az ország egyik-másik pártos, vagy intrikus főura a magas portához futott ótalomért és fejedelemnek ajánlkozott... A fejedelemségkeresés bűnét senkinek se tudta megbocsátani és, ha az urak közül valakire ennek a gyanúja ráesett, hát attól mindenféle módon igyekezett megszabadulni.

Ezek közé az emberek közé tartozott Haller Gábor uram is, akitől szertelen nagyravágyása, büszke és hajthatatlan természete miatt titokban félt ugyan, de akihez nagy befolyása és számos párthíve miatt egykönnyen nem lehetett hozzáférni.

Teleki Mihály uram szintén nagyon fente rá a fogát, mert Haller makacssága és ügyes cselszövényei nem egy tervét már csírájában megbuktatták, azért tehát nagyon kapóra jött nekik a portának az a parancsa, hogy Apaffy fejedelem összes hadainak az élén siessen a nagyvezér seregéhez és segítsen neki néhány magyarországi várat elfoglalni.

A parancs vétele után a fejedelem azonnal összehívta a haditanácsot és Teleki hirtelen megbetegedése miatt Haller Gábort néhány száz katonával és azzal az üzenettel küldte a nagyvezérhez, hogy mihelyt az ország ügyei engedik, ő is megérkezik hadaival a nagyvezér érsekújvári táborába, Telekivel pedig úgy főzték ki a dolgot, hogy addig húzza-halaszsza az elindulását, míg a nagyvezér vagy beveszi Érsekújvárt, vagy pedig megunva a hosszú és sikertelen ostromot, szépen hazavonul Magyarországból és a késedelem oka minden ódiumával együtt Haller Gábor nyakába szakad. Mert a török vezérek minden kudarc után azon szokták boszújukat kitölteni, aki legelőször a kezük ügyébe akad.

Haller Gábornak a szemei szikráztak és alig bírta örömét elrejteni e megbízásra, mert ő meg úgy gondolkozott, hogy kerüljön csak egyszer a nagyvezér elé, hát úgy be fogja feketíteni Apaffy Mihály uramat a főtanácsosával együtt, hogy senki emberfia sem fogja őket többé tisztára szappanozni, ő pedig el fog követni mindent és minden útat-módot felhasznál, hogy mennél több érdemeket szerezzen magának a porta előtt. Ezekkel és a nagyobb adófizetés ígérésével, no meg aztán egy kis aranynyal és ezüsttel, könnyű leend a nagyvezért és a befolyásosabb pasákat megvesztegetni és rábírni, hogy a gyönge, habozó és engedetlen Apaffy helyett őt tegyék meg Erdély fejedelmévé.

Ilyenforma gondolatokat forgatott a fejében az alatt a hosszú és fáradalmas út alatt, míg megérkezett Érsekújvár alá, melyet akkor már a török sereg javában ostromolt.

Sötét éjszaka volt. A nagyvezér nagyon bizton érezhette magát a várbeliek kirohanásai, vagy a vár felmentésére küldött segédcsapatok ellen, mert a nagy területen szétszórt török táborban csak itt-ott pislogott egy-egy tábortűznek halvány világa és az álmos táborőrök még azt sem kérdezték meg tőlük, kik vagytok? honnan jöttök? - hanem békével engedték őket az alvó csapatok között keresztülvonulni. Csak mikor a tábor közepébe, a pasák sátrai közé értek, akkor jött eléjük nagyálmosan néhány mameluk-testőr és a napos pasa sátrába vezették Hallert és hadnagyait.

Nufár, a napos pasa szörnyű méregbe jött, hogy felkeltették édes álmaiból és amikor jól kidühöngte magát és kedvére leszídta Haller uramat az apjával, nagyapjával és minden rokonságával együtt, akkor azzal a sokat ígérő biztatással bocsátotta el őket, hogy menjenek csak Küprilihez, a nagyvezérhez, verjék fel édes álmaiból őt is, azután hallgassák meg azt a sok cifra áldást, amit afeletti örömében fog mondani reájuk, amiért olyan kevesen jöttek.

Haller Gábor azonban nem ijedt meg. Kellemetlenül érintette ugyan, hogy nem Ali pasa, hanem a vitézségéről és gorombaságáról egyaránt hirhedett Küprili Mehemed lett az ostromló török hadak nagyvezére, de azért bízott magában, hogy ezt is a maga részére fogja hajlítani.

Emelt fővel léptetett tehát kisded csapatja élén a nagyvezér félholdakkal és lófarkas zászlókkal diszített kupolás sátora elé és leszökve nyergéből, a nagyvezérnél bejelenteté magát.

Ott már javában várták. Még jóformán körülnézni sem volt ideje a szőnyegekkel diszített karmazsinvörös belsejű sátorban, midőn éktelenül bömbölő bikahangon olyant ordított rá valaki, hogy a fülei megcsendültek bele.

Csak ekkor vette észre a nagyvezért, ki rengeteg kövérségű testével a sátor hátterében levő baldachinszerű fülkét egészen betöltötte.

A fülke előtti szőnyegen guggoló tolmács erre megmagyarázta neki, hogy Küprili ezt kérdezi tőle:

- Ki vagy te, istentelen gyaúr, ki éjjel kóborolsz, mint a gonosz szellemek?

- Haller Gábor, Apaffy erdélyi fejedelem hadvezére vagyok és megjöttem a kívánt segédcsapatokkal, - felelé magát mélyen meghajtva.

- Miért vagy te Haller Gábor, miért nem vagy te Apaffy fejedelem? - bömbölte újra a nagyvezér, akkorákat fújva, hogy a nehéz szőnyegek meglódultak bele...

- Mert az Isten Haller Gábornak teremtett! - viszonzá ez nyugodtan.

- Hol hagytad az uradat, a fejedelmet?

- Kolozsvárott a feleségénél, meg a tanácsosánál!

- Arra felelj, amit kérdek! Miért nem jött el ő maga és miért nem küldött segédcsapatokat?

- Hiszen küldött, itt állanak a sátrad előtt, nagykegyelmű vezér!

Küprili fújt és szuszogott dühében:

- Mit, ez a maroknyi ember? Ezzel segítitek Érsekújvárt bevenni? Hiszen vadászkíséretnek is kevés! Meg vagy te bolondulva uraddal, a fejedelemmel együtt? Azt akarjátok, hogy a szakállánál fogva hurcoltassam ide?

Haller Gábor megkeményíté a szívét és bátran farkasszemet nézett a nagyvezér dühben izzó apró szemeivel.

- Még sem fog eljönni, nagykegyelmű pasa, Kolozsvár kedvesebb neki az érsekújvári tábornál!

- Mit mondtál te, hitetlen kutya? Nem fog eljönni? A próféta szakállára esküszöm, hogy jönni fog, mert én akarom! - ordítá Küprili egyre növekedő dühvel.

- És én mégegyszer ismétlem, hogy nem fog eljönni. Üttesd le a fejemet, ha eljön! Hanem egyet mondok, nagykegyelmű vezér! Itt vagyok én, itt vannak az én vitéz hadnagyaim és katonáim! Állíts bennünket a leggonoszabb, legvészesebb helyre és akkor majd látni fogod, milyen vitézül harcolunk érted, a te dicsőségedért, a te jóvoltodért és harcolni, küzdeni fogunk lankadatlanul mindaddig, míg csak érdemesnek találsz arra, hogy engem tégy erdélyi fejedelemmé, az áruló és engedetlen Apaffy helyébe.

Küprili először nagyot nézett ezekre a merész szavakra, azután gondolkozni kezdett, hogy ne veresse-e tüstént láncra Haller uramat, ki azonban mintha leolvasta volna hájban úszó homlokáról ezt a gondolatot, újra megszólalt:

- Tégy próbát velem, nagykegyelmű pasa!

- Jól van, szavadon foglak! Ha Apaffy nem jön, Erdély fejedelme vagy; ha jön, leüttetem a fejedet! Most elmehetsz! - mordult rá komoran.

- Erdély fejedelme, vagy a hóhérpallos! - mormogá Haller Gábor mélyen fellélekzve, midőn kilépett a nagyvezér sátorából, azután az égre nézett és azt a távoli fényes csillagot keresték a szemei, amelyik Erdélyország fölött ragyog és amelyiket ő választott szerencsecsillagául.

- Milyen vörös fényben ragyog ma, mint a vér! Rossz omen az, vagy biztatás? Mindegy! A kocka el van vetve, a nagy sikerért nagyot kell kockáztatni, hogy nyerjünk! - gondolá, mialatt egy csausz elvezeté őket és kimutatá szállásukat a táborban. Küprili Mehemed pedig még azon éjjel sürgős parancsot menesztett Apaffyhoz, hogy hadaival együtt haladéktalanul siessen Érsekújvár alá, mert különben ő megyen Erdélybe és Kolozsvárt fogja megszállani.

A napok mentek, a napok múltak, de Apaffy fejedelem még csak hírt se adott magáról. A várat hevesen ostromolta a török és Haller Gábor mindenütt első volt hadai élén az ostromnál. Vitézségéről és rettenthetlen bátorságáról csudákat regéltek a táborban, úgy, hogy egyszer maga a nagyvezér is megszólította, midőn nehéz lován a sáncokhoz vágtatott:

- Jól áll a szénád, gyaúr! Apaffy, ez az áruló kutya nem jön! No, majd mi megyünk hozzá Kolozsvárra!

- Ne is jőjjön! - gondola Haller és nagyravágyó szíve megdobbant örömében e biztatásra.

Hat hétig állotta Érsekújvár az ostromot Forgách Ádám kapitány vezérsége alatt, de midőn a vár falai omladozni kezdtek, a várbeliek a német segédhadakkal együtt a vár feladására kényszerítették Forgách kapitányt, ki erre néhány napi haladékot kért tőlük, remélve, hogy ezalatt az ígért felmentő segédhadak megérkeznek.

A nagyvezér azonban kémei által értesülvén a várbeliek szorult állapotáról, nap-nap után majd fényes ígéretek, majd pedig ijesztő fenyegetések által sürgette a vár feladását.

Senki se örült ennek jobban, mint Haller Gábor és midőn Forgách kapitány hadi íródeákjától megizente, hogy szeptember 15-én feladja a várat, már a fején érezte a fejedelmi süveget.

Csak addig ne jőjjön a fejedelem!

Apaffy Mihály azonban szeptember 14-én hadainak élén megérkezett Érsekújvár alá.

Haller Gábor az eget érezte magára szakadni minden üstökösével és göncölszekerével, midőn a nagy trombitaharsogást és üdvözlő réztányércsengést meghallotta és amidőn látta, hogy a nagyvezér azzal a kitüntetésekkel és pompával fogadja a táborába bevonuló Apaffyt, amelyek a fejedelmet megilletik.

Ettől a perctől halott embernek érezte magát és szívében halálos keserűséggel, megtört nagyravágyással húzódott vissza sátorába és nem mutatá magát.

Küprili Mehemed azonban nem feledkezett meg róla. A vár átadását követő nagy ünnepségeken neki is meg kellett jelennie és a nagyvezér kitüntető szívességgel a fejedelem mellé ültette és szemük láttára egy ülő helyében megevett egy fél mazsolával és mandulával töltött bárányt.

Az ünnepségek lezajlása után a nagyvezér kijelentette, hogy mivel Érsekújvár bevételével a felső megyék kapuja lett megnyitva, a további hadakozást megszünteti erre az évre és Apaffy Mihály fejedelmet Haller Gáborral és hadaival együtt fényes ajándékokkal és kitüntetésekkel elhalmozva, hazaeresztette Erdélybe, díszkíséretül ezer arnót lovast adva melléjük az ország határáig.

Haller Gábor újra kezdett éledni. Mintha sötét lidércnyomástól szabadult volna meg a lelke, midőn Érsekújvár falai hátuk mögött a távol ködébe vesztek és felfogadta magában, hogy sohase vágyakozik többé a fejedelmi süvegre és buzogányra.

Ezzel az erős elhatározással és az életnek örülő, vidám és megkönnyebbült szívvel hajtá le a fejét éjjeli nyugalomra az első állomáson, midőn éjféltájban zsibongó lárma riasztotta fel legédesebb álmaiból.

Felpillantva, az arnót lovasokat vezető agát látta egy csomó fegyveres kíséretében az ágya előtt, kik még azon éjjel visszakísérték a nagyvezér érsekújvári táborába, hol a pirkadó hajnal első sugarainál Haller Gábor feje lehullott a hóhér bárdja alatt.

Küprili Mehemed nem szokott a szavával játszani!...